

ΤΟ ΛΑΥΡΙΟΝ

ΚΑΙ

Ο ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ.

Ότε, πρό τριῶν περίπου μηνῶν, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑλλάδα, ἔφθασα εἰς Ἀθήνας, εὐρέθην ἀπέναντι περιέργου θεάματος ὅπερ ἐξέπληξε καὶ ἐμέ ὅπως, φρονῶ, πάντα τὸν νῦν ἐπισκεπτόμενον τὴν κλεινὴν τῆς Παλλάδος πόλιν. Εἶδον ἓνα λαὸν ὁλόκληρον, χθὲς ἡσυχον ἢ περὶ τὴν πολιτικὴν μόνον τέρβην ἀσχολούμενον, καταληφθέντα αἰφνης ὑπὸ ἐπιδημίας ἀληθοῦς, — τῆς τῶν διὰ συνεταιρισμοῦ κερδοσκοπικῶν ἐργασιῶν· αὐτὸ τὸ τέως τόσῳ δύσπιστον πρὸς πᾶσαν διὰ συνεταιρισμοῦ ἐργασίαν ἔθνος, εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον διὰ μιᾶς περιελθόν· τὸν Ἑρμῆν διαδεχθέντα τὴν Ἀθηναίαν, τὸν πυρετὸν τοῦ μετάλλου ἀντικαταστήσαντα τὸν πυρετὸν τῆς πολιτικῆς καὶ σχεδὸν αὐτὸν ἔτι τῶν γραμμάτων τὸν πυρετὸν. Ἐβλεπον τὸ ἕως χθὲς ἱστορικὸν ἐκεῖνο τῶν Κτηφῆνων καταγώγιον, τὸ καφρνεῖον τῆς Ὠραίας Ἑλλάδος, κυφὲλην βομβῶσαν μεσιτῶν, κεφαλαιούχων, τραπεζιτῶν, ἐμπόρων, ἐν ἀληθὲς ἀξιόλογον χρηματιστήριον· ἀνθρώπους πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως, ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου ἐμπόρου μέχρι τοῦ ὑποδεεστέρου παντοπώλου, δικαστὰς, καθηγητὰς, ἐπιστήμονας, ὑπαλλήλους, μήτε αὐτῶν τοῦ ὑψίστου Θεοῦ τῶν ὑπηρετῶν ἐξαιρουμένων (*), στρατιωτικοὺς, πολιτικοὺς, ὅλους ἄνω κάτω τρέχοντας, τὸν μὲν ἵνα ἀγοράσῃ, τὸν δὲ ἵνα πωλήσῃ, ἐννοεῖται μετοχὰς· τὸν ἕτερον προσπαθοῦντα, διὰ μυρίων ἐμπορικῶν καὶ πολιτικῶν ὑπολογισμῶν νὰ διῇ τὸ μέλλον καὶ σκεπτόμενον τί τῶν δύο τῷ συνέφερε νὰ πράξῃ· εἶχον, ἀριστερὰ ἢ δεξιὰ στρεφόμενος, τὸν αὐτὸν αἰωνίως ἦχον ἑναυλον περὶ τὰ ὧτά μου· τὸ, τί γίνεται τὸ Λαύριον ἢ ἡ Πιστωτικὴ, ἀντικαταστήσαν τὸ τί νέα σήμερον ἄλλων ποιητικωτέρων ἐποχῶν· ὅλων τὰ πνεύματα, μίαν ἀληθῆ ἀπειρον κάμινον ἐν τῇ ὁποίᾳ ὡς σπινθῆρες ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον τῆς ὑψώσεως ἢ τοῦ ἐκπεσμοῦ αἱ ἰδέαι· ἓνα γενικὸν ἀναβρασμόν, ἐν τῷ ὁποίῳ, — τίς ἤθελε τὸ πιστεύσει; — καὶ τὸ ὠραῖον Φῦλον εἶχε τὸ μέρος του· τέλος πάντων καὶ ἐν τοῖς καφρνείοις καὶ ἐν τοῖς ξενοδοχείοις καὶ ἐν τοῖς κηπνοπωλείοις, καὶ ἐν οἴκῳ καὶ ἐν ὁδῷ, πανταχοῦ ὅπου ἐτύγγανον εὐρισκόμενος, ὅλων τοὺς λόγους, ὡς ὠροδείκτην περὶ τὰς ὥρας, περὶ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον διαρκῶς στρεφομένους· ποία ἡ μέλλουσα τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἄλλου

(*) Τούτων εἴς, κάτοχος πέντε μετοχῶν τοῦ Λαυρίου ἔστινας ἐπώλησε μὲ 80 φρ. ὑπερτίμησιν, ὠρελήθη 400 φρ. δηλαδή ἐπὶ τῶν 250 ἀτινα εἶχε πληρώσει, ἔχλασε καὶ ὠδύρετο ἡμέραν τινα ἐνώπιόν μου διότι ὑπερετιμήθησαν εἰς τὰ 100 καὶ ἐξημιοῦτο ἑκατὸν φράγκων πρόσθετον ὠφέλειαν, διὰ τοῦ σοβαροτέρου τρόπου ὑπολογίζων ὅτι ἡ ζημία αὐτῇ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὰ προϊόν διακοσίων λειτουργιῶν!

μεταλλείου τύχη, τίνος νέου ἐγένετο πρὸς τὴν Κυβέρνησιν αἰτήσεις παραχωρήσεως ἢ ὑπὲρ ποίου ἐδόθη τοιαύτη, πότε διανέμονται τῆς Ἑνώσεως ἢ ἄλλης νέας ἐταιρίας αἱ μετοχαὶ ὅπως μάθῃ ἕκαστος πόσαι τέλος πάντων τῷ ἐδόθησαν ἐκ τῶν ἑκατοστύων ἢ χιλιάδων τὰς ὁποίας εἶχε ζητήσει, ποῖοι οἱ πλουτίσαντες ἐκ τοῦ Λαυρίου, ἐκ τοῦ Περικλέους ἢ τῆς Καρύστου καὶ ἄλλα τούτοις παραπλήσια.

Τί βάσιμον, τί σπουδαῖον, τί διαρκὲς ἐνυπῆρχεν ἐν τῷ πυθμένι τοῦ ἀπείρου τούτου λέβητος, ὅπου ἀνέβραζον αἰσθήματα τόσω πρὸς ἄλληλα διάφορα; χαρᾶς, ἐκ μέρους ἐκείνων τῶν ὁποίων ἡ θεὰ Τύχη ἠυλόγησε τὸ βαλάντιον λύπης, ἐκ μέρους τῶν ἥττον εὐνοηθέντων παρ' αὐτῆς μετανοίας ἐκ μέρους τῶν ἄλλων, οἵτινες, προσφάσει μὲν ὅτι δὲν ἐδύναντο νὰ γίνωσι προφῆται, πράγματι δ' ὑπὸ δυσπιστίας κατεχόμενοι, δὲν εὐρέθησαν κάτοχοι μετοχῶν τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἐταιρίας, ἐπομένως δὲν μετέσχον τοῦ χρυσοφόρου συμποσίου. Πλὴν τούτων δέ, πῶς καὶ πόθεν ἢ ἐκ τοῦ ἐνός εἰς τὸν ἀντίθετον πόλον μετάβασις; Ὅτε, πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν ὠμίλει τις ἐν Ἑλλάδι περὶ συνεταιρισμῶν, ἡ προέτεινε τοιαύτου εἵδους ἐργασίας τοῖς δυναμένοις νὰ ὑποστηρίξωσι ταύτας, εἶχε δυσπιστίας πολλάκις δὲ καὶ χλεύης ἐκφράσεις ὡς μόνην ἀπάντησιν τῶν λόγων του ἄλλοι, ἀπλούστεροι τοὺς τρόπους, ἔστρεφον τὰ νῶτα ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι προκειμένου περὶ τοῦ Ἑθνικοῦ δανείου τῶν 28 ἑκατομμυρίων, ἡ Κυβέρνησις ἀπένειμε τὸν Σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος εἰς πλούσιον ὁμογενῆ, τότε μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει, νῦν δ' ἐν Μασσαλία διαμένοντα, διότι κατώρθωσε νὰ πείσῃ τινὰς τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους πλουσίων ὁμογενῶν νὰ μετάσχωσι κατὰ ποσὸν, σχετικῶς μεμετρημένον μολαταῦτα, (100,000 φράγκων) τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος δανείου, ἀδιάφορον ἂν οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἔσπευσαν, πρὶν ἔτι λάβωσι τὰς μετοχὰς, νὰ τὰς πωλήσωσι τὴν ἐπαύριον μὲ ζηνίαν, — ἀπόδειξις τρανὴ ὅτι ἐνδῶσαντες εἰς φιλικὴν πίεσιν ὅχι δὲ ἐξ ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν ἐργασίαν ἀπεφάσισαν νὰ συμμεθέξωσιν αὐτῆς. Ὅτε δὲ πάλιν προσεφέρθη τῷ κοινῷ τὸ ἕτερον τῶν ἐννέα ἑκατομμυρίων δανειον, δὲν ἐλησμόνησα ὅτι ἕτερος κύριος, ἐν μέλος τῆς νῦν διεκδικούσης τὸ Λαύριον ὑπὸ τὸν Κύριον Α. Βαλτατζῆ ἐταιρίας, ἐμυκτήριζεν ἐπὶ ὑπερβολῇ πίστεως φίλον μου, κατὰ 20,000 φρ. μετασχόντα τοῦ δανείου ἐκείνου. Διατί τοσαύτη μεταβολὴ ἐν βραχεῖ χρόνῳ διαστήματι; Καὶ ἐπὶ τέλους καὶ προπάντων, τί, καὶ ὑπὸ ἠθικὴν καὶ ὑπὸ ὕλικήν ἐποψιν, ἐθνικῶς ὠφέλιμον ἐδύνατο ν' ἀπομείνῃ ἐκ τῆς πυρετώδους ταύτης περιόδου τὴν ὁποίαν διέρχεται ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία σήμερον; Ὁ πρὸς πᾶσαν, διὰ συνεταιρισμοῦ ἀδιακρίτως σχεδὸν, νέος οὗτος ἔρως τὸν ὁποῖον μὲ νεοφύτων φανατισμὸν τὸ ἔθνος ἐνεκολπώθη, τὸ πρόσφατον τοῦτο καταλαβὸν ἡμᾶς πάθος μᾶλλον ἢ αἶσθημα θὰ διέλθῃ βραχύβιον καὶ αὐτὸ, ὅπως ἄλλα περίπου ὅμοια πρὸ αὐτοῦ, ἐφήμερος πρὸς τὸν ἀψίκορον χαρακτῆρά μας τροφή, ἡ τούναντίον πρόκειται περὶ ῥιζικῆς κοινωνικῆς μεταβολῆς, δυναμένης σπουδαίως νὰ ἐπιρρεάσῃ τὴν μέλλουσαν τοῦ Ἑλλ. ἔθνους πορείαν;

Τοιούτων σπουδαίων ζητημάτων ἡ ἀκριβὴς λύσις ἐν μόνῳ τῷ χρόνῳ ἴσως

ἐγχείται. Ἄλλ' ἐὰν ἡ λύσις των ᾗναι δυσχερὴς ἢ καὶ ἀδύνατος, ἡ μελέτη αὐτῶν ἀποβαίνει ὁμολογουμένως λυσιτελής, πιθανῶς δὲ καὶ τελεσφόρος, ἃς ἐλπίζωμεν ὅτι ἄνδρες ἀρμόδιοι ἐκ τῶν ἡμετέρων θέλουσιν ἐπιληφθῇ τῆς ὑποθέσεως. Γνωρίζω ὅτι ὁ ἐν Ἀθήναις Ἑλληνοδιδάσκαλος Κύριος Κ. Μυλωνᾶς, ἀνὴρ σπουδαῖος καὶ εἰδικὸς περὶ τὸ ἔργον, προπαρασκευάζει ἤδη ἀξίαν λόγου πραγματείαν ἐν ᾗ διεξοδικῶς ἐξετάζει τὸ ζήτημα ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτοῦ ἐπόψεις. Μεχρισότου δ' ἐν τούτοις διεξοδικώτερα καὶ σπουδαιότερα ἔργα πραγματευθῶσι καὶ ὑπὸ ἱστορικὴν καὶ ὑπὸ ἐπιστημονικὴν καὶ ὑπὸ κοινωνικὴν ἔποψιν τὸ νῦν τοσοῦτον σπουδαῖον διὰ τὴν Ἑλλάδα ζήτημα, αἱ ὀλίγαι ἐπόμεναι σημειώσεις, τροχάδην ληφθεῖσαι, καὶ συνοπτικῆς μᾶλλον ἐκθέσεως ἢ σπουδαίας μελέτης προϊόν, ἴσως δὲν φανῶσι περιτταί. Ἴσως προπάντων ὁ ἀναγνώστης ἀνεύρει ἐν αὐταῖς λεπτομερείας τινας, σπουδαίως σχετιζομένας μὲ τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ὅμως ἀγνώστους ἔτι διὰ τοὺς πλείστους, τῶν ὁποίων δὲ πληροφοριῶν τὸ ἀκριβὲς ἐκ προτέρων ἐγγυῶμαι. Τὸ Λαύριον εἶναι μεγάλη ἐθνικὴ ὑπόθεσις περὶ ἧς καὶ πολλὰ ἐγράφησαν καὶ πλείοτερα ἀναμφιβόλως γραφήσονται. Εἶναι, ὅπως μεταχειρισθῶ ἀπηρχαιωμένην τινα φράσιν, τῆς ἡμέρας τὸ ζήτημα. Μὲ τοῦ Λαυρίου τὸ ζήτημα, συνέχονται σπουδαίως καὶ ἄλλων ὑποδεεστέρας ἀξίας μεταλλείων ζητήματα, καὶ τούτων δὲ καὶ ἐκείνου, ὡς κλώνοι ἐκ ρίζης δένδρου, ἡ ὑπαρξίς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μεγάλου τοῦ συνεταρτισμοῦ ζητήματος, δι' οὗ δύναται τις ἀνευ ὑπερβολῆς νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀνεγεννήθη κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη. Πραγματεῖαι, τοιαῦτα ζητήματα ἀφορῶσαι, δὲν δύνανται βεβαίως νὰ ᾧσι περιτταί, ὅσον ἀτελεῖς καὶ ἂν θεωρηθῶσι.

Α'.

Πρὸ δωδεκαετίας περίπου, πλοίαριον Ἑλληνικὸν κατέπλεεν εἰς λιμένα τινα τῆς Σαρδηνίας, — νομίζω τὸ Cagliari, — συστημένον εἰς τὸν ἐκεῖ ἀποκαταστημένον Ἑλληνα ἔμπορον, Κύριον Παχύν. Ὁ Κύριος Παχὺς ᾗν τότε ἐπιφορτισμένος τὰ συμφέροντα τῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ καταστημάτων Roux et Serpieri, εἰδικῶς καταγινομένων εἰς μεταλλείων ἐξορύξεις καὶ εἰς ἐκκαμινεύσεις τῆς ἐκ τούτων ὕλης. Ἡ Σαρδηνία ἔχει γῆς μεταλλούχου στρώματα ἱκανά, τῶν ὁποίων τὸ προϊόν στέλλεται κατὰ πλείστον μέρος εἰς Γαλλίαν πρὸς ἐκκαμίνευσιν· ἐν Μασσαλίᾳ φθάνουσι καθ' ἐκάστην ἀπὸ Cagliari, ἀπὸ Rio καὶ ἄλλους Σαρδικούς λιμένας πλοῖα τοιαύτης μεταλλούχου ὕλης (minerais) φορτεῖον φέροντα. Ἡμέραν τινα καθ' ἣν ὁ Ἕλλην πλοίαρχος μετέβη εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Κ. Παχὺ, παρατηρήσας τεμάχιά τινα γῆς, — δείγματα, ἐννοεῖται, μεταλλούχου χώματος, — ἠρώτησε τί χῶμα ᾗν ἐκεῖνο. Ὁ Κ. Παχὺς, χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν ἐρώτησιν, ἐζήτησε νὰ μάθῃ παρὰ τοῦ πλοίαρχου πρὸς τί τὸν ἠρώτα. — Ἐχῶ καὶ ἐγὼ μέσα εἰς τὸ πλοῖόν μου ἀπὸ αὐτά, — ἀπήντησεν ὁ πλοίαρχος. Ὁ Κ. Παχὺς τὸν ἠρώτησε τότε ποῦ τὰ εὗρήκεν, ὁ δὲ πλοίαρχος τῷ εἶπεν ὅτι, ἐξερχόμενος τοῦ Πειραιῶς προσήγγισεν εἰς Λαύ-

ριον ὅπως προμηθευθῇ τὸ διὰ τὸ πλοῖόν του ἀναγκαῖον ἔρμα (σαβοῦραν), ὅπερ ἐκ τοιούτων περίπου σβώλων γῆς συνέκειτο. Ὁ Κ. Παχὺς μετέβη ἐπὶ τοῦ πλοίου, ἔλαβε μετὰ προσπεποιημένης ἀδιαφορίας τεμάχια τοῦ χώματος ὅπερ τοσοῦτον ἱστορικὸν ἐπέπρωτο μετ' οὐ πολὺ νὰ γείνη καὶ τὰ ἀπέστειλε τῷ Κ. Σερπιέρη, χάριν δοκιμῆς. Συνεννοηθεῖς δὲ κατόπιν μετ' αὐτοῦ, μετέβη ἀμέσως εἰς Ἑλλάδα, ἀπέρασεν ἄγνωστος καὶ ἐν σιγῇ εἰς Λαύριον, καὶ παρατηρήσας καὶ ἐξετάσας ἐπιτοπίως τὸ πρᾶγμα, εἰδοποίησε τὸν Κ. Σερπιέρην ὅστις μεταβάς καὶ αὐτὸς ἐσπευσμένως εἰς Ἀθήνας, ἠγόρασεν, ἀντὶ εὐτελοῦς τιμῆς ἐννοεῖται, τὰς ἐν Λαυρίῳ μεταλλούχους γαίας ἐκείνας καὶ ἤρξατο τὴν ἐξόρυξιν τοῦ καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν πλουτίσαντος μεγάλου ἤδη μεταλλείου.

Ἡ τύχη ἠυνόησε διττῶς τὰ ἅγια ἐκεῖνα τῆς Ἀττικῆς χώρας. Οὕτω, πρὸς τὸν μέγαν πλοῦτον δὲν περιχλείουσιν ὅσα μέταλλα φύσις ζηλότυπος ἔθαψεν ἐν αὐτοῖς, ἔτυχον καὶ τῶν πρὸς διαλεύκανσιν καὶ χρησιμοποίησιν ἀρμοδίων χειρῶν, εἰς τοῦτο δὲ κατὰ δεύτερον λόγον ὀφείλεται ἡ ἀξιόλογος ἀνάπτυξις τὴν ὁποίαν ἐν βραχεῖ χρόνῳ διαστήματι τὸ μεταλλεῖον τοῦτο ἔλαβεν.—Ὅσοι ἐγνώρισαν προσωπικῶς τὸν Κ. Σερπιέρην, τὸν ἐγνώρισαν δὲ προπάντων ἐπὶ τῷ ἔργῳ, ὅλοι ἀνευ ἐξαιρέσεως ὁμολογοῦσιν ὅτι ἡ ἐργασία εὔρεε τὸν ἄνθρωπον αὐτῆς, οὕτως εἰπεῖν· ὅτι τοιοῦτος τῶντι ἀπητεῖτο ἄνθρωπος ὅπως ὀργανίσῃ καὶ προάξῃ ἔργον τόσῳ σπουδαῖον, ὅσον τὸ τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρίου.—Δούλος τῆς ἐργασίας ἀφ' ἐνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ διευθυντῆς αὐστηρὸς, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἡπιος ἀπέναντι τῶν ὑπ' αὐτὸν, κατέχων τουτέστι τὸ μέγα ἐκεῖνο δι' ἓνα προϊστάμενον πλεονέκτημα τοῦ ὑπακούεσθαι καὶ ἀγαπᾶσθαι, ἐνσάρκωσις ἀληθῆς τῶν δύο ἄκρων τῶν συνενοούντων τὸν ἄριστον ἐργάτην μὲ τὸν ἄριστον διευθυντήν, αὐτὸς ὑπὲρ ἄλλον πάντα ἔφερε τὴν σπουδαίαν ἐργασίαν ταύτην ὅπου καὶ ὅπως εὗρίσκετο, ὅτε παρεδόθη εἰς τοὺς ἀντικαταστήσαντας τὴν ὑπ' αὐτὸν ἑταιρίαν· πρὸς δὲ τὸ οἰκοθεν κερδοφόρον τοῦ ἔργου, εἰς αὐτὸν κατὰ πλεῖστον ὀφείλεται τὸ ἄξιον λόγου ποσὸν (δεκαεπτὰ ἑκατομμύρια φράγκων), ὅπερ, κατὰ πληροφῶριαν τὰς ὁποίας ἔχω λόγους νὰ θεωρῶ ἀκριβεῖς, ὠφελήθη ἐντὸς τοῦ δεκαετοῦς διαστήματος τῆς ὑπ' αὐτὸν διαχειρίσεως. Εἰς ταῦτα προσθέσατε ἓνα χαρακτῆρα, καὶ ἐντὸς τῆς ἐργασίας καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἀπλούστατον, ἀξιαγάπητον, καὶ θέλετε ἐννοήσῃ διατὶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου τὸ ὄνομα καὶ νῦν ἔτι προφέρεται μετὰ σεβασμοῦ σχεδὸν ἐν Ἑλλάδι, ἐν Ἑλλάδι ὅπου ἡ εὐγνωμοσύνη δὲν ὑπῆρξε δυστυχῶς πάντοτε τὸ νόμισμα δι' οὗ τὸ ἔθνος ἐπλήρωσεν ὅσους ὁπωσδήποτε τὸ ὠφέλησαν.

Δυστυχῶς τὸ συμφέρον δὲν εἶνε πάντοτε τὸ εὐθύτερον τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας πηδάλιον. Ὁ Κ. Σερπιέρης, ὁ τόσῳ πλήρης κατὰ πολλὰ ἄλλα χαρακτῆρ οὗτος, δὲν ἐφάνη μέχρι τέλους ὁποῖος ἐδύνατο καὶ ἴσως ὠφείλε νὰ φανῇ. Τὸν παρέσυρε τὸ συμφέρον, στρεβλῶς μάλιστα καὶ μεροληπτικῶς ἐννοηθὲν παρ' αὐτοῦ. Οὐδεὶς ἐλησμόνησε τὰς διετεῖς ἐκείνας πικρίας δι' ὧν ἐπότισε τὸ πλουτίσαν αὐτὸν ἔθνος, μήτε πόσον μικρὸς ἐδείχθη ἀπέναντι τοῦ ἀληθῶς γενναίου τρόπου δι' οὗ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τὸν μετεχει-

ρίσθη, ὅτε διεπραγματεύθη μετ' αὐτοῦ τὸ περὶ παραχωρήσεως τῶν σκωριῶν ζήτημα. Ἡθέλησε νὰ ἐπιβάλλῃ καὶ διὰ τῆς βίας ἐπὶ τέλους, τοῦ δικαίου τοῦ ἰσχυροτέρου χρώμενος, ὅ,τι καὶ ὁ ἴδιος, αὐτὸς ὁ τόσῳ εὐθύς καὶ φιλοδίκαιος, δὲν εὗρισκε δίκαιον, τούτου δ' ἀπόδειξις εἶνε ὅτι ἐπέμενε τοσοῦτον νὰ μὴν ὑποβάλλῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τακτικά δικαστήρια, καὶ κατέφευγεν εἰς διαιτητίας καὶ συμβιβασμῶν προτάσεις. Οἱ ἔχοντες ἀπόλυτον εἰς τὸ δίκαιον αὐτῶν πεποιθήσιν δὲν πτοῦνται τοῦ ναοῦ τῆς Θέμιδος τὸ κατώφλιον, οἱ δὲ διαιτητίας καὶ συμβιβασμοὺς προτείνοντες εἶναι συνήθως οἱ ἐνδομύχως ἀμφιβάλλοντες περὶ τοῦ καθαροῦ δικαίου τῶν ἀπαιτήσεων αὐτῶν. Εὐτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, οἱ Γαλλικοὶ ἀετοὶ εἶχον ἀπωλέσει ἐν τοῖς Γερμανικοῖς πεδίοις πρὸ μικροῦ ἔτι χρόνου καὶ ῥάμφος καὶ ὄνυχας, ἀνευ δ' αὐτῶν τὰ ἐπιμείναντα πτερὰ ἦσαν διάθεσις ἀνευ ἰσχύος. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς περὶ Γαλλο-Ἰταλικῆς ἐπεμβάσεως ἐπανειλημμένας ἀπειλάς δὲν ἐδόθη ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ὅ,τι σημασία εἰς ἄλλους χρόνους ἤθελε δοθῇ. Ἄν Θεὸς λυπηθεῖς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν παρενέβαλλε τὸ πρόσκομμα τοῦτο, — τὸ Λαύριον λίαν πιθανῶς ἀπόλετο ἐσαεὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Καὶ ὁ Κ. Σερπιέρης ἄλλως τε ἐννόησεν ἐγκαίρως τὸ ἐπισφαλές τῆς θέσεως αὐτοῦ. Διὸ ἔτεινε προθύμως τὸ οὖς εἰς τὰς περὶ παραχωρήσεως γενομένας αὐτῷ προτάσεις. Τὸν δὲ Νοέμβριον μῆνα τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐταιρία, ὡς ἰδρυτὰς φέρουσα, τοὺς Κυρίους Μ. Τρενιέρην, Ι. Σκαλτζούνην, Α. Συγγρόν καὶ Β. Μελά, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὸν Κ. Σερπιέρη αὐτόν, ἀντεκαθίστα τὴν παλαιὰν παρ' ἧς ἡγόρασεν ἀντὶ 11,500,000 φρ. πάσας τὰς ἐν Λαυρίῳ κτήσεις, ἐννοεῖται δὲ καὶ πάντα τὰ ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων ἐπίδικα δικαιώματα αὐτῆς. Ἐν μέσῳ ἐντούτοις τῆς δεινῆς ἐκείνης ἀνεμοζάλης ἥτις μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο, τὸ τὴν Εὐρώπην σχεδὸν ὅλην συνταράξαν, ἐπεκάθητο τότε τῆς Ἑλλάδος, πόθεν ἀκριβῶς ἀνέτειλεν ἡ τὴν ἀνεμοζάλην διασκεδάσασα αἰθρία; Τίς εἶνε ὁ ἄνθρωπος ὅστις πρῶτος συνέλαβε τὴν σωτήριον ἰδέαν τῆς παρὰ τοῦ Κ. Σερπιέρη ἀγορᾶς τῶν σκωριῶν καὶ ὁ ὅποιος κατὰ μέγα μέρος τὴν ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν; Ὁ Κ. Δεληγεώργης εἶχεν, εἶνε ἀληθές, προπαρασκευάσει διπλωματικῶς τὸ ζήτημα, διὰ δὲ τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου ὑπομνήματος, ἀνώτερόν τοῦ ὁποίου δὲν ἐξῆλθεν ἴσως μέχρι τοῦδε τοῦ καλάμου Ἑλληνοῦ ὑπουργοῦ, εἶχεν ἐπαναφέρει εἰς εὐθυτέρας κρίσεις τὴν ἐν Εὐρώπῃ κοινὴν γνώμην. Ἀλλ' ὅλα ταῦτα μήτ' ἔλυον τὸ ζήτημα, μήτε κατὰ βάθος τὸ μετέβαλον. Ἀπητεῖτό τι ὀριστικώτερον· εἰς ἄνθρωπος ὅστις, ἀναλαμβάνων τῆς πρωτοβουλίας τὴν εὐθύνην, νὰ ὀργανίσῃ ἐν σπουδῇ ὅ,τι προκαταρκτικῶς ἀπητεῖτο ὅπως κόψῃ τὸν Γόρδιον καὶ ἀνεπιστρεπτὶ μακρύνῃ τὴν, ὡς ἄλλο ξίφος Δαμοκλέους, ἀνωθεν τῆς κεφαλῆς ἀσθενοῦς κράτους αἰωρουμένην ξένην πίεσιν.

Ποῖος ὁ τὸ μέγα ζήτημα τότε σώσας πολύτιμος ἀνὴρ;

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐχαιρέτησεν ὡς τοιοῦτον τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει τραπεζίτην, Κύριον Α. Συγγρόν. Ὅταν οἱ ἀληθεῖς πρωτοουργοὶ ἀγαθῆς τινος πράξεως προτιμῶσιν ἐν τῇ σιγῇ καὶ τῇ σκιά ν' ἀντλήσῃ πᾶσαν τὴν ἐξ αὐτῆς ἠθικὴν ἱκανοποίησιν, ὁ κόσμος ἀνακηρύττει πολλαχὺς τὸν ἀπλοῦν ἀνά-

δοχον ὡς πατέρα τοῦ ἔργου. Τοῦτο συνέβη καὶ ἐνταῦθα. Ὁ Κύριος Συγγρός ἦτο ἀναντιρρήτως εἰς τῶν σπουδαίως ἐργασθέντων ὑπὲρ τῆς κατ' εὐχὴν λύσεως τοῦ πολυπλόκου ζητήματος, δὲν εἶνε ὁμῶς καὶ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται τῆς ὑποθέσεως ἡ πρωτοβουλία καὶ ἀρχικὴ ὥθησις. Ὁ Κ. Συγγρός ἦτο βραχίων ἀπλοῦς τὸν ὁποῖον ἄλλος, ἐν τῇ σκιᾷ κρυπτόμενος, διηύθυνεν. Ὁ δὲ ἄνθρωπος οὗτος, ὁ ἀνὴρ πρὸς τὸν ὁποῖον πράγματι ὀφείλεται τοῦ ἔθνους ἡ εὐγνωμοσύνη, ὁ πρῶτος συλλαβὼν τὴν σωτήριον ιδέαν καὶ πρῶτος διὰ τοῦ Κ. Συγγροῦ θέσας αὐτὴν εἰς ἐνέργειαν, ὁ γνήσιος τέλος πάντων τοῦ ἔργου πατήρ, εἶνε ὁ Κύριος Ι. Σκαλτζούνης, διευθυντὴς τοῦ Ἀρχαγγέλου. Οὗτος ὥθησεν, οὕτως εἶπεῖν, τὸν Κ. Συγγρόν ἐπὶ τὰ πρόσω, ὅτε δὲ, πρὶν ἔτι γνωσθῇ τι ἔξω καὶ διήρχουν ἀκόμη αἱ προκαταρκτικαὶ μετὰ τοῦ ὑπουργείου διαπραγματεύσεις, ὁ Κ. Συγγρός, ἀπαυδῆσας ἐκ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Κ. Δεληγεώργη, τὰ ἄκρα κάποτε ζητοῦντος, εἶχεν ὀριστικῶς παραιτηθῇ πάσης περαιτέρω ἐνεργείας, ὁ Κ. Σκαλτζούνης τὸν ἐνεθάρρυνε καὶ τὸν ἐπεισε νὰ ἐμμείνη μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ ἔργου. Μίαν δ' ἐσπέραν τοῦ τελευταίου Νοεμβρίου, ἐνῶ πάντες σχεδὸν ἦσαν ἀπηλπισμένοι, ἀφευκτον θεωροῦντες τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἐπεμβάσιν, — ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Κ. Σκαλτζούνη, ἀθορύβως καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ, ὑπεγράφετο τὸ πολύτιμον ἔγγραφον. Οἱ πρὸς ἐσπερινὴν συναναστροφὴν τὴν νύκτα ἐκείνην παρ' αὐτῷ μεταβάντες καὶ ἐν δωματίῳ παρακειμένῳ συζητοῦντες περὶ τῆς ὑποθέσεως, περὶ τοῦ ἀναποφεύκτου μιᾶς Εὐρωπαϊκῆς ἐπεμβάσεως καὶ τῶν ὀλεθρίων ἐκ ταύτης συνεπειῶν, ἔμειναν ἐκπληκτοὶ ἰδόντες αἴφνης τοῦ Ἀρχαγγέλου τὸν διευθυντὴν ἐξελθόντα τοῦ ἀπέναντι δωματίου μετὰ τῶν Κυρίων Συγγροῦ, Μελα καὶ λοιπῶν ἰδρυτῶν καὶ, μὲ τὴν χαρὰν εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ἔγγραφον εἰς τὰς χεῖρας, ἀναγγεῖλαντα αὐτοῖς τὴν μεγάλην εἰδήσιν.

Δὲν πρόκειται βεβαίως ν' ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἱστορίαν ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου μόνου τοῦ Κ. Σκαλτζούνη τὸ ὄνομα. Μήτε ὁ κόσμος θὰ γνωρίσῃ ἐκ μόνης τῆς πράξεως ταύτης ἄνθρωπον τὸν ὁποῖον καὶ ἐκ τῆς εἰκασαετοῦς ἤδη τοῦ Ἀρχαγγέλου διευθύνσεως, καὶ ἐκ τῆς συστάσεως καὶ μέχρις ἐσχάτων ἔτι διευθύνσεως τοῦ μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς σιδηροδρόμου, καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν διὰ συνεταιρισμοῦ ἔργων, ἀρκούντως ἐγνώρισε. Γινώσκων μάλιστα τὸ μέχρι ὑπερβολῆς μετριόφρον τοῦ ἀνδρός, εἰμὶ ἐκ προτέρων βέβαιος ὅτι ἐπιδοκιμασίας ἐκφράσεις δὲν μὲ περιμένουσιν, ἐκφέροντα εἰς δημοσιότητα ὅ,τι ὀφείλω εἰς φίλου ἐμπιστευτικὴν ὁμιλίαν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀδίκον νὰ θυσιάζηται μέχρι τέλους ἡ ἀλήθεια; Γράφων περὶ συνεταιρισμοῦ, δὲν ἐδυνάμην νὰ παρασιωπήσω λεπτομέρειαν, σπουδαίαν κατ' ἐμὲ, καὶ ἐμμέσως ἀφορῶσαν τὸν ἄνδρα, ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ ὁποίου εἰς Ἀθήνας χρονολογεῖται καὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι ἀνάπτυξις τοῦ συνεταιρισμοῦ. Δὲν ἀναφέρω ἄλλως τε εἰμὴ ἐν ἐκ πολλῶν ἅτινα ἐδυνάμην νὰ ἐκφέρω εἰς φῶς, ὅπως καταδείξω τὸν ἀφανῆ δάκτυλον ὅστις προπαρεσκεύασε καὶ ὠργάνισε τὰς πλείστας τῶν διὰ συνεταιρισμοῦ ἐργασιῶν αὐτῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἤρξατο νέα σχεδὸν ἐποχὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὅταν βραδύτερον, ἐντὸς μέλλοντος ὀλίγον μεμακρυσμένου ἰδίως, ὅλαι αἱ ἐργασίαι αὗται ἐκφέρωσι τοὺς προσδοκωμένους καρπούς, οἱ

ταὺς καρποὺς τούτους δρέφοντες μεθ' ἡμᾶς θέλουν μετ' εὐγνωμοσύνης μνημονεύει τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τούτων, τῶν ὁποίων ὁ βίος ὁλόκληρος ὑπῆρξε μιᾶς εὐγενοῦς ιδέας ὑπηρεσία, οἵτινες, ἀνώτεροι προσωπικῶν παθῶν καὶ ἀντεγκλήσεων, ἔμειναν ἀκλόνητοι εἰς τῆς ιδέας ταύτης τὴν πραγματοποίησιν, καὶ οἱ ὅποιοι, διὰ τῶν πρακτικῶν αὐτῶν γνώσεων τοσοῦτον ἀνέπτυξαν καὶ βιομηχανικῶς καὶ κοινωνικῶς τὸν τόπον, καὶ συνεπλήρωσαν τὸ μέγα τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως οἰκοδόμημα.

Β'.

Ἀπὸ Ἀθηνῶν εἰς Λαύριον ἡ ἀπόστασις εἶναι ἐξάωρος περίπου. Ὁ δρόμος εἶνε κατὰ μέγα μέρος ὁμαλός, καὶ πλὴν τοῦ, ἐν ὥρᾳ θέρους ἰδίως, ὀχληροῦ κονιορτοῦ, ἡ ὁδοιπορία εὐάρεστος, διότι ὁ ὁδοιπορῶν ἔχει σύντροπον, ἀχώριστον σχεδόν, τὸ τερπνὸν τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου πανόραμα. Οἱ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους ἐκεῖ μεταβαίνοντες, ἀναχωροῦσι συνήθως περὶ τὸ λυκαυγὲς ἐξ Ἀθηνῶν, οὕτω δ' ἀποφεύγουσι τὸν πνιγερὸν τῆς ἡμέρας καύσωνα. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ μετάβασις γίνεται, τακτικῶς σχεδόν, δι' ἁμάξης. Τακτικὴ συγκοινωνία, ταχυδρομικαὶ τουτέστιν ἀναχωρήσεις, δὲν ὑπάρχουσιν ἔτι. Διὰ θαλάσσης ὑπῆρχε μέχρι τινος, πλὴν καὶ αὐτὴ ἀτελής καὶ ἄτακτος. Ἐν μικρὸν ἀτμοκίνητον, τῇ ἐταιρίᾳ τῶν Μεταλλουργείων τοῦ Λαυρίου ἀνῆκον, ἀθλιον σκάφος μολαταῦτα καὶ εἰς τὸ ὅποιον ἀμφιβάλλω ἂν, μ' ὅλον τὸ βραχὺ τῆς ἀποστάσεως, πολλοὶ Καίσαρες ἤθελον ἐμπιστευθῇ τὴν τύχην αὐτῶν, ἀνεχώρει ἐκ Πειραιῶς καὶ ἐντὸς διώρου διαστήματος ἀφικνεῖτο εἰς Λαύριον. Ἀλλὰ καὶ τὸ μέσον τοῦτο δὲν ἦτο τοῖς πᾶσι προσιτόν, διότι ὀλίγοι μόνον προνομιοῦχοι καὶ παρὰ τῇ ἐταιρίᾳ σημαίνοντες, ἐδύναντο νὰ ὠφεληθῶσιν αὐτοῦ. Ἐν περιλήψει, ἡ μεταξύ Ἀθηνῶν καὶ Λαυρίου συγκοινωνία μένει εἰσέτι ἀτελής, τὸ δ' ἀτελὲς συνεπαγάγει καὶ τὸ δαπανηρὸν αὐτῆς. Ἐλαττον τῶν ἑκατὸν δραχμῶν δὲν δύναται τις νὰ μισθώσῃ ἁμαξάν, τῆς ἐπανόδου συμπεριλαμβανομένης· δαπάνη σχετικῶς μεγάλη, ὅταν τις μάλιστα δὲν ἔχῃ συνοδοιπόρον. Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν μολοντοῦτο τὴν ὁποίαν ἡ ἐργασία αὕτη ἤδη ἔλαβεν, ἀναμφίβολον ὅτι σιδηροδρομικὴ γραμμὴ θέλει βραδύτερον συνδέσει τὴν πρωτεύουσάν μετὰ τὴν νέαν πόλιν καὶ ῥιζικῶς θεραπεύσει τὴν σημερινὴν ἔλλειψιν. Καὶ πρὶν δ' ὁ ἀτμός ἐκτείνῃ μέχρις ἐκεῖ τὴν εὐεργετικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν, δύναται τις νὰ ἐλπίσῃ ὅτι ἡ ἐνεστῶσα ἐταιρία, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὰς ὁσημέραι πολλαπλασιαζομένας μεταξύ Ἀθηνῶν καὶ Λαυρίου σχέσεις, θέλει συστήσῃ τρεῖς τοῦλάχιστον τῆς ἐβδομάδος μίαν τακτικὴν δι' ἁμαξῶν ἀνταπόκρισιν, καὶ δὲν θὰ μείνωσιν ἐπὶ πολὺ τὰ πράγματα ἀτελῆ καὶ ἄτακτα, ὅπως σήμερον.

Διότι τὸ Λαύριον δὲν εἶνε πλέον τὸ χθὲς ἐν μέσῳ τῶν ὀρέων τῆς Ἀττικῆς τεθαμένον μικρὸν καὶ ἄσημον χωρίδιον. Εἶνε μία τῶν ὀλίγων ἐκείνων πόλεων, τὰς ὁποίας εὖνοια τύχης ἐξαιρετικὴ ἢ ἐτοποθέτησεν ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν πολιτισμὸν ἀγούσης, ὁ δ' αἰωνίως τὸ ἀπείρον διψῶν ἀνθρώπινος γένος

τὰς ἀνεῦρεν, ὅπως τὸ Brindisi, ὅπως τὸ Port Saïd καὶ ἄλλαι, ὅπως ἡ Κόρινθος μετ' ὀλίγον, ἡ ἔθαψε τὸ νεῦρον τῆς ζωῆς ἐν αὐταῖς, ὅπως τὸ San Francisco, ἡ Sonora καὶ λοιπαί, καὶ τότε δὲ πάλιν ὁ Προμηθεὺς ἄνθρωπος τὸ ἐξέθαψε καὶ ἐπανεφέρειν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Ὁ φθάνων νῦν ὁδοιπόρος ἐννοεῖ ὅτι πολιτισμοῦ δάκτυλος ἔθιξε καὶ ἠλέκτρισε τὴν τέως νεκρὰν χώραν. Παντοῦ κίνησις, ζωὴ καὶ χαρά! Χίλιοι ἐπτακόσιοι ἐργάται, στερεοὶ ἤδη τοῦ Λαυρίου κάτοικοι, καὶ τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς θέλει κατὰ πολὺ αὐξήσῃ ἅμα τελειώσῃ τὸ πολυθρύλλητον περὶ ἐκβολάδων ζήτημα, ἡ δ' ἐταιρία, συμφώνως πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῆς, διπλασιάσῃ τοὺς ἤδη εἰς ἐνέργειαν δεκαοκτὼ κλιβάνους τῆς οἰκήματα εὐρυχώρως δυνάμενα νὰ περιλάβωσι δύο χιλιάδας ἐργατῶν, ἐν ἄπειρον ἐργαστάσιον, δέκα χιλιόμετρα σιδηροδρόμων, τριακόσια μέτρα ἱπποσιδηροδρόμων, πεντήκοντα χιλιόμετρα ἁμαξητῶν ὁδῶν, ἐν ἐντελὲς σιδηρουργεῖον, τέσσαρες ἀτμοκίνητοι μηχαναί, χιλιάδες σιδηρῶν ἁμαξῶν, ἑκατοστύες ἡμιόνων, τεχνῖται καὶ ἔμπειροι ἐπιστήμονες πρὸς ἐκκαμίνευσιν τῶν σκωριῶν καὶ ἐκβολάδων, ἕτεροι εἰδικῶς ἐπιφορτισμένοι τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἐν Λαυρίῳ μεταλλικῶν οὐσιῶν, ἐν μέσῳ δ' ὅλων τούτων στρατιῶται τῆς κυβερνήσεως ἐπιτηροῦντες καὶ τοὺς ἐργαζομένους καὶ τὸν ἐπισκεπτόμενον τὸ Λαύριον ξένον, καὶ μὲ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν ἐπαγρυπνοῦντες μὴ τις ὑπεξαιρέσῃ κόκκον ἐκβολάδος καὶ ἐλαττώσῃ τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου τὴν ἐντεῦθεν ἀξίαν!

Ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ὀλίγιστα τούτων διακρίνονται μὲ καλὸν τηλεσκόπιον, καὶ ταῦτα δὲ περιληπτικῶς καὶ συγκεχυμένως. Ἐχὼν δέ τις ὑπ' ὄψιν τὸ τόσῳ γυμνὸν καὶ μονότονον τῆς φύσεως, τὸ ξηρὸν καὶ ἄγονον τῶν πέριξ βουνῶν, δὲν πιστεύει ὅτι ὑπὸ τόσῃν ἐρημίᾳ καὶ σιγῇ κρύπτεται τοσαύτη ζωὴ καὶ κίνησις. Ἀλλὰ καὶ ἐν θαλάσσῃ ὅπως ἐν ξηρᾷ, καὶ διὰ τοὺς ἀνερχομένους καὶ διὰ τοὺς κατερχομένους τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, τὸ Λαύριον εἶνε ἡ διαρκὴς τῶν θαλασσοπόρων ὁμιλία· ἅμα τὸ ἀτμόπλουν, ἀναβαῖνον κάμψῃ τὴν Μακρόνησον, ἡ καταβαῖνον ἀφίσῃ τὸν Κάνθαρον, τὸ μέγα τῆς ἡμέρας ζήτημα διαδέχεται πᾶσαν προτέραν συνδιάλεξιν καὶ συζητήσιν. Ἐκαστον ἀτμοκινήτου κατὰστρωμα γίνεται τότε ἡχὼ περιληπτικῆ τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἀτελευτήτων περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως συζητήσεων. Τὸ κατὰστρωμα τοῦ Βυζαντίου, ἀτμοκινήτου τῆς Ἑλ. Ἐταιρίας, ὕπερ μᾶς φέρει εἰς Πειραιᾶ, παρέχει θέαμα συζητήσεως περιεργότερον τοῦ συνήθους· μεταξὺ τῶν ἐπιβατῶν ὑπάρχουσι καὶ πολλοὶ βουλευταί, μεταβαίνοντες εἰς Ἀθήνας διὰ τὴν προσεχῆ ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς. Ὡς ἐκ τούτου αἱ συζητήσεις περιβάλλονται χαρακτῆρά τινα ἐπιστημότητος, ἐννοεῖται δὲ καὶ σπουδαιότητος, ἀφοῦ πρόκειται περὶ παρουσίας Ἑλλήνων βουλευτῶν. Ἐκαστος, συλλογιζόμενος ὅτι διὰ τῶν πληροφοριῶν καὶ ἰδεῶν τοῦ διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ φωτίσῃ τοὺς ἄνδρας εἰς τῶν ὁποίων τὰς κεφαλὰς ἐπωάζει ἡδη τοῦ μεγάλου ζητήματος ἡ λύσις, προσπαθεῖ νὰ φανῇ ἀκριβέστερος καὶ σπουδαιότερος ἑαυτοῦ. Ἴδου εἰς ἐνταῦθα φρονῶν ὅτι αἱ ἐκβολάδες, ἀντὶ νὰ δοθῶσιν εἰς μίαν οἰανδῆποτε ἐταιρίαν, συμφέρει νὰ μείνωσιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὅπως καὶ ὁ Κ. Βούλγαρης ἐζήτει νὰ πράξῃ,

παρὰ τῆς Κυβερνήσεως δὲ ἐξορυχθῶσι καὶ ἐκκαμινευθῶσι τὸ ἂν δύνανται ἐκβολάδες μόναι νὰ ἐκκαμινευθῶσι καὶ τὰ περαιτέρω, εἶνε ζητήματα δευτερεύοντα δι' αὐτόν. Περιττὸν νὰ προσθέσω ὅτι ὁ ὁμιλῶν εἶναι Βουλγαριστῆς. Εἷς ἕτερος, ὀλίγον ἀπωτέρω ἱστάμενος, εἶναι γνώμης ὅτι ἡ Κυβέρνησις πρέπει μὲν νὰ παραχωρήσῃ τὰς ἐκβολάδας εἰς τὴν ἐνεστῶσαν ἐταιρίαν, πλὴν δι' ἕξ μόνον μῆνας, διότι ἐνδέχεται ὑπ' αὐτὰς νὰ εὗρεθῶσι πολυτιμότερα στρώματα. Εἷς τρίτος, βουλευτῆς οὗτος Πελοποννήσου, διακεκριμμένος Ζημιιστῆς καὶ ἄλλοτε ὑπουργός, προτιμᾷ τὴν ὑπὸ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἐταιρίαν τῆς ἐνεστώσης, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι ὁ ἀριθμὸς 65 εἶνε ἀνώτερος τοῦ 44. (*) Εἷς τέταρτος εἶνε βέβαιος ὅτι τὸ ἀπέναντι ἡμῶν ἀκριβῶς ὅρος κρύπτει τὰ πλουσιώτερα μέταλλα, — ἴσως διότι εἶναι ὑψηλότερον τῶν ἄλλων καὶ καθεξῆς. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν ἰδεῶν καὶ παραδοξολογιῶν τούτων, αἵτινες διακυμαίνονται εἰς τῶν πλείστων περίξ ἡμῶν τὰ πνεύματα μεθ' ὅσης στερεότητος διακυμαίνεται ἐν μέσῳ τῶν ἡρέμων τοῦ Σαρωνικοῦ ὑδάτων τὸ φέρον ἡμᾶς σκάφος, οὐδεὶς φαίνεται ἐνθυμούμενος τὴν ἀπέναντι αὐτοῦ μεγάλην καὶ πικρὰν δυστυχῶς ἀλήθειαν· ὅτι ὅλοι οἱ θησαυροὶ οὗτοι ἔκειντο πρὸ τῶν θυρῶν τῆς πρωτευούσης, ἐνῶ δὲ μήτε ὀρυκτολόγων μήτε ἄλλων ἀνδρῶν, εἰδικῶν περὶ τὰ τοιαῦτα, στερούμεθα, ἐδέησε νὰ ἔλθῃ εἰς ξένος ὅπως τοὺς ἐκθάψῃ, φέρῃ τὸ ἔργον εἰς ὅ,τι σημεῖον τὸ εἶχομεν ἀπέναντι ἡμῶν καὶ καταστήσῃ τὸ Λαύριον πηγὴν διαρκοῦς πλούτου διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Πέντε ἑκατομμύρια φράγκων ἐδαπανήθησαν δι' ὅλον τὸ ὑλικὸν αὐτὸ, ὅλα σχεδὸν παρὰ τῆς ὑπὸ τὸν Κ. Σερπιέρη ἐταιρίας. Ὅτε δὲ ἔγινεν ἡ παραχώρησις τῶν μεταλλείων εἰς τὴν ἤδη κατέχουσιν αὐτὰ, τὸ ὑλικὸν τοῦτο ἐξετιμήθη ἀντὶ τεσσάρων ἑκατομμυρίων φράγκων καὶ τόσον ἐπληρώθη παρ' αὐτῆς· τὰ μέχρι τῶν 11,500,000.—λειπόμενα 7,500,000.—ἐδόθησαν εἰς μετρητὰ καὶ βραχυπρόθεσμα χρεωστικὰ γραμμάτια. Μολονότι ἕξ μόλις μῆνες ἀριθμοῦνται ἀφότου ἡ νέα ἐταιρία ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν, συνεπλήρωσε μόλαταῦτα καὶ ἐτελειοποίησε πολλὰ τῶν πρότερον ὑπαρχόντων. Σήμερον τὸ Λαύριον εἶνε, κατὰ τὴν γνώμην καὶ Εὐρωπαίων ὀρυκτολόγων, τὸ πρῶτον τῶν ἐν Εὐρώπῃ μεταλλείων· ἀνώτερον καὶ τῶν ἐν Ἰσπανίᾳ, ὅπου, ὡς γνωστόν, ὑπάρχουσι τὰ μεγαλήτερα. Ἦθελεν εἶσθαι τελειότερον ἔτι, ἂν τὸ μετέωρον τοῦ περὶ ἐκβολάδων πολυθρυλλήτου ζητήματος δὲν εἶχε μετεώρους πολλὰς προσθήκας καὶ βελτιώσεις, τὰς ὁποίας ἡ Διεύθυνσις τῆς ἐνεστώσης ἐταιρίας ἔχει κατὰ νοῦν νὰ ἐνεργήσῃ. Γινώσκω ὅτι ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου ὑπάρχει

(*) Ἐάν τις τῶν τότε συνεπιδατῶν ἀναγνώσῃ τὴν παρῶσαν διατριβήν, θέλει βεβαίως ἐνθυμηθῇ τὴν σπουδαιότητα μεθ' ἧς ὁ φανατικὸς οὗτος θιασώτης τῶν ἀριθμῶν, πατὴρ τοῦ ἔθνους, ὑπεστήριξε τὴν ἰδέαν του. Ἐκαστος γνωρίζει ὅτι ἡ ὑπὸ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἐταιρία προσέφερε 65 0)0 εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἀντὶ τῶν 44 0)0 ἀτινα, συμφώνως μὲ τὴν σύμβασιν, θέλει πληρῶναι ἡ ἐνεστώσα· ἀλλ' ἐνῶ αὕτη θέλει τὰ πληρῶναι ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων καὶ σκαριῶν, ἐκείνη δὲν ἐννοεῖ νὰ πληρῶνῃ τὰ 65 0)0 εἰμὴ ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων μόνον, ὅπερ οὐσιωδῶς διαφέρει. Ὁ ἀγαθὸς βουλευτῆς ἐθεώρει περιττὸν νὰ βασανίσῃ πλείοτερον τὸν νοῦν του· ἀπὸ τοῦ 65 ὑπερτερεῖ κατὰ πολὺ τοῦ 44, καὶ τῆς μιᾶς ἐταιρίας ἡ πρότασις εἶναι κατὰ πολὺ ὑπερτέρα τῆς ἄλλης. Καὶ ὁμοίως ὑπῆρξεν ὑπουργός, καὶ μάλιστα ὑπουργός τῆς παιδείας, ἂν ἐνθυμοῦμαι καλῶς.

έτοιμον πρὸς ἐκτέλεσιν σχέδιον ἐπεκτάσεως τῶν πρὸς εὐκολίαν τῆς ἐργασίας σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ μένει ἔτι σχέδιον ἀπλοῦν διὰ μόνον τὸν ἀνωτέρω λόγον. Διότι μ' ὅλας τὰς ὑπὲρ εὐνοϊκῆς λύσεως πιθανότητας, ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων τοῦ Λαυρίου δὲν θεωρεῖ φρόνιμον νὰ ἐκτείνῃ τὸν κύκλον τῶν ἐργασιῶν καὶ ἐπομένως τῶν ἐξόδων, πρὶν ἐξασφαλίσῃ τῶν ἐκβολάδων τὸ κεφάλαιον.

Πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ εἴπω τινὰ καὶ περὶ τοῦ πολυθρυλλήτου τούτου τῶν ἐκβολάδων ζητήματος, καίτοι κινδυνεύων νὰ ἐπαναλάβω πράγματα πολυλαχῶς λεχθέντα καὶ ἀναλυθέντα.—Θέλω προσπαθήσει τοῦλάχιστον, ἀποφεύγων τὰς πολλὰς διεξοδικὰς ἀναλύσεις, νὰ περιορισθῶ εἰς ἀπλοῦς ἀριθμητικούς ὑπολογισμούς. Πρὶν ἢ ἐνεστῶσα ἑταιρία κλείσῃ τὴν περὶ παραχώρησεως τῶν ἐκβολάδων σύμβασιν τῆς 29 Ἀπριλίου 1873, ἡ Ἑλ. Κυβέρνησις διεπραγματεύθη μετὰ δύο ἄλλων ἑταιριῶν τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν τῆς μὲν Ἀγγλικῆς, τῆς δὲ ὑπὸ τὸν Κύριον Α. Βαλτατζῆ, με τοὺς Κυρίους Γ. Βασιλείου, Π. Καλλιγᾶ, Π. Θεολόγην, Σ. Βοῦρον καὶ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει τραπεζίτην Κύριον Η. Μ. Κλάδον, ὡς συνιδρυτάς. Ἡ Ἀγγλικὴ ἐζήτει, πρὸ παντὸς ἄλλου, τὴν παραχώρησιν δύο νέων μεταλλείων, ὅπως προμηθεύεται τὸ πρὸς ἐκκαμίνευσιν τῶν ἐκβολάδων ἀπολύτως ἀναγκαίου ποσὸν τῶν σκωριῶν. Αἱ ἐκβολάδες μόναι δὲν δύνανται νὰ ἐκκαμινευθῶσι, ἀπαιτεῖται καὶ ἐν δεύτερον λίπασμα, σκωρία ἢ ἄλλο τι παραπλήσιον. Ἡ Ἀγγλικὴ ἑταιρία, θέτουσα ὡς ὅρον *Sine qua non* τὴν παραχώρησιν δύο τοῦλάχιστον μεταλλείων, ἀπεδείκνυσεν ἐκ προτέρων ὅτι ἐστάθμιζε περισσότερον τὰς μελλούσας ὑποχρεώσεις αὐτῆς, παρὰ τὴν ὑπὸ τὸν Κον Α. Βαλτατζῆ ἑταιρίαν, οὐδεμίαν παραχώρησιν μεταλλείων ζητοῦσαν. Καὶ ὅμως ἀμφότεραι, στερούμεναι μεταλλείων, ἐστεροῦντο καὶ τῆς πρὸς ἐκκαμίνευσιν τῶν ἐκβολάδων ἀπολύτως ἀναγκαίας ὕλης. Κατὰ τὰ ἄλλα, αἱ προτάσεις αὐτῶν ἦσαν σχετικῶς ὑποδεέστεραι τῶν προτάσεων τῆς Ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργείων. Ὁ λόγος πρόχειρος. Ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων, ἔχουσα ἐν πλήρῃ ἐνεργείᾳ ἐργασίαν καὶ καθ' ὅλα ἐγκαθιδρυμένη, κεκτημένη ἰδίως ἀπείρων στρωμάτων σκωριῶν, εἶχεν ὑπὲρ αὐτῆς πολὺτιμα βοηθήματα, ὅπως προτείνῃ ὅρους συμφεροτέρους πάσης ἑταιρίας. Ἡ Ἑλ. Κυβέρνησις εὐροῦσα τὰς προτάσεις τῆς Ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργείων εὐρυτέρας καὶ διὰ τὸ ἔθνος καλλητέρας τῶν ἄλλων, ἐκλείσε τὴν μετ' αὐτῆς σύμβασιν τῆς 29 Ἀπριλίου 1873.

Ἡ Ἀγγλικὴ ἀπεσύρθη, ἀλλ' ἡ ὑπὸ τὸν Κον Α. Βαλτατζῆ δὲν ἀπεθαρρύνθη. Ὁ Κος Α. Βαλτατζῆς ἐπανελάβεν ὑπὸ εὐρυτέρους ὅρους τὰς μετὰ τῆς Ἑλ. Κυβερνήσεως διαπραγματεύσεις αὐτοῦ. Ἐνῶ δὲ δημοσίᾳ ἐγίνοντο πρὸς τὴν Κυβέρνησιν προτάσεις ἀνώτεραι τῶν προλαβουσῶν, ἄλλαι, ἄλλου εἶδους ἐννοεῖται, ἀπηυθύνοντο ταυτοχρόνως δι' ἀρμοδίου τρόπου καὶ ἐν μυστικότητι πρὸς τὴν Ἑταιρίαν τῶν Μεταλλουργείων. Εἰς τῶν ὑπὸ τὸν Κον Βαλτατζῆ ἰδρυτῶν κατήρχετο ἐσπευσμένως ἐκ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τραπεζιτικῆς ἐδρας τοῦ εἰς Ἀθήνας καὶ ἐζήτει ἐπιμόνως παρ' ἐνός τῶν ἰδρυτῶν τῆς Ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργείων παραχώρησιν στρογγύλου ἀριθμοῦ

μετοχῶν εἰς τὴν ἀρχικὴν ἀξίαν των, ἐπὶ ἀπειλῇ ὀριστικῆς κηρύξεως πολέμου, ἂν τὸ Ultimatum δὲν ἐγίνετο δεκτόν. Ἀλλὰ μετοχαὶ πλέον δὲν ὑπῆρχον, ὁ δ' ἐν λόγῳ ἱδρυτῆς τῆς Ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργείων, δὲν ἐδυνήθη νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τραπεζίτην. Τὸ Ultimatum ἀπερρίφθη καὶ ὁ πόλεμος ἐκηρύχθη φανερός.

Ὁ Κύριος Α. Βαλτατζῆς, ἀπὸ 45 0]0 ὅπως εἶχε προτείνει κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἀνεβίβασεν εἰς 65 0]0 τὸ μέρος αὐτῆς ἐννοεῖται πάντοτε ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων μόνων. Πρὶν ἐτι κλείσῃ τὴν μετὰ τῆς Κυβερνήσεως σύμβασιν αὐτῆς ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων, εἶχε προτείνει καὶ αὕτη νὰ χωρίσῃ τὸ μέρος. Προσέφερε 60 0]0 ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων, 30 0]0 ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν σκωριῶν καὶ 10 0]0 ἐπὶ τῶν ἰδιοκτητῶν. Αἱ προσφοραὶ αὗται ἐγίνοντο καθ' ὃν χρόνον ἡ ὑπὸ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἑταιρία ἐζήτει νὰ λάβῃ τὰς ἐκβολάδας ἀντὶ 45 0]0. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν ἐδέχθη νὰ χωρίσῃ τὸ πρᾶγμα.—Ἐπέμενεν ὅπως τὸ μέρος κανονισθῇ ἐπὶ ἐκβολάδων καὶ σκωριῶν ὁμοῦ, ἐπὶ τοιαύτῃ δὲ βάσει ἐκλείσθῃ ἡ σύμβασις τῆς 29 Ἀπριλίου. Δύο ἄλλαι οὐσιώδεις τοῦ Κυρίου Α. Βαλτατζῆ προτάσεις ἦσαν ἡ περὶ κλιβάνων καὶ τοῦ ἐκ προτέρων κανονισμοῦ τῶν ἐξόδων τῆς ἐκκαμινεύσεως. Ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων κατέχει ἤδη ἐν Λαυρίῳ 18 κλιβάνους ἐκ τῶν ὁποίων 12 ἔχει εἰς τακτικὴν ἐνέργειαν, διὰ δὲ τῆς συμβάσεως ὑποχρεοῦται ν' αὐξήσῃ ἐντὸς ἑξ μηνῶν εἰς 24 τοὺς νῦν 18. Ἡ Ἀγγλικὴ ἑταιρία, καίτοι ἔχουσα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς τὸν Κ. Ἀνστερ, μηχανικὸν ἀριστον, δὲν ἠθέλε ν' ἀναδεχθῇ τὴν κατασκευὴν, εἰμὴ ἑξ μόνον κλιβάνων ἐντὸς ἐνὸς ἔτους, δώδεκα δὲ ἐντὸς δύο. Ἡ ὑπὸ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἑταιρία, εὐρυτέρα καὶ ὡς πρὸς τοῦτο τῶν ἄλλων, ἀδιστακτικῶς ἀνελάμβανε τὴν ἐντὸς ἑξ μηνῶν κατασκευὴν 24 κλιβάνων. Ἐπὶ τέλους, καθόσον ἀφορᾷ τὰ ἐξόδα, ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων δὲν ἐδέχθη ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ τὸν ἐκ προτέρων κανονισμόν αὐτῶν· μὴ δυναμένη νὰ προΐδῃ τὰς μελλούσας τῶν γαιανθράκων τιμὰς ἀφ' ἐνός, ἀγνοοῦσα ἀφ' ἐτέρου ἂν βραδύτερον ἠθέλεν ὑποβληθῇ εἰς ἡμερομίσθια ἀνώτερα τῶν νῦν πληρωνομένων, ἐπιμόνως ἀπέφυγε τὸν ἐκ προτέρων κανονισμόν τῶν ἐξόδων τῆς ἐκκαμινεύσεως. Ὁ Κύριος Βαλτατζῆς συγκατετίθετο καὶ ὡς πρὸς τοῦτο νὰ ὀρισθῶσιν εἰς 400 δρ. τὸν τόνον τὰ ἐξόδα.

Μοι φαίνεται ὅτι, πλὴν τῆς τελευταίας, αἱ δύο ἄλλαι προτάσεις ἔχουσιν ἀξίαν ἀμφισβητήσιμον ὅπωςδῆποτε. Ἀφοῦ τῶν 60 0]0 ἅτινα ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων εἶχε προτείνει διὰ τὰς ἐκβολάδας μόνας, ἡ Ἑλ. Κυβέρνησις προετίμησε τὰ 44 0]0 διὰ τὰς ἐκβολάδας καὶ σκωρίας ὁμοῦ, πρέπει νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι τὰ διὰ μόνας τὰς ἐκβολάδας 65 0]0 τοῦ Κυρίου Βαλτατζῆ δὲν πρέπει νὰ ὑπερτερῶσι πολὺ τῶν 44 0]0 δι' ἐκβολάδας καὶ σκωρίας. Τῶν κλιβάνων τῆς ὑποχρεώσεως ἡ ἐκπλήρωσις θεωρεῖται καὶ σχετικῶς καὶ ἀπολύτως ἀδύνατος. Δὲν πρόκειται περὶ δαπάνης· πρόκειται ἂν, ὅ,τι ἑταιρία πρὸ δεκαετίας συστηθεῖσα καὶ καθ' ὅλα ὠργανισμένη ἐδαπάνησεν ἔτη ὀλόκληρα ὅπως κατασκευάσῃ,—καὶ δὲν ἔχει εἰμὴ 18,—ὅ,τι ἄλλη ἐζήτησε τετραετίαν ὅλην ὅπως ἐτοιμάσῃ,—ἀφοῦ διὰ δώδεκα ἀπῆρτησε δύο ἔτη,—ἂν ἡ ὑπὸ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἑταιρία, εἰς ἔμβρυον, οὕτως εἰπεῖν, ἔτι κατὰστασιν, δύ-

ναται ἐντός ἑξ μηνῶν τῶντι νὰ κατασκευάσῃ. Μένει τὸ περὶ ἐξόδων ζήτημα, πράγματι σπουδαῖον. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι αὐτὸ πρὸ παντός ἄλλου δὲν ἐδύναντο νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς τὴν Ἑλ. Κυβέρνησιν καὶ οἱ ἐπιεικέστεροι τῶν ἀντιπολιτευομένων αὐτήν. Πῶς! ἔλεγαν, φροντίζομεν νὰ ὀρίσωμεν τὸ μέρισμα καὶ δὲν ὀρίζομεν ἐκ προτέρων τὰ ἐξοδα ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μέρισμα ἐξαρτᾶται; Ἡ εἶνε δύσκολον νὰ μᾶς καταχρασθῇ ἡ Ἑταιρία εἰς τὴν συνείδησιν τῆς ὁποίας ἐξ ὀλοκλήρου ἀφιέμεθα;

Ὅτι τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων ἐλαστικώτατον ἡ συνείδησις, οὐδεὶς βεβαίως ὁ ἀντιλέγων. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω ἀπολύτως ἐνταῦθα. Ἡ Ἑλ. Κυβέρνησις διώρισε δύο ἐπιτρόπους αὐτῆς παρὰ τῇ Ἑταιρίᾳ τῶν Μεταλλουργείων, ἐπιφορτισμένους ὅπως ἐξελέγχωσι τὰ ἐξοδα. Ἄν ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων ἢ οἱαδήποτε ἄλλη, διευθύνεται ἀπὸ καταχρήσεως διάθεσιν, δὲν δύναται, καὶ ὀρίζουσα ἐκ προτέρων τὰ ἐξοδα, νὰ διαφθείρῃ τὸν τελῶνην Λαυρίου ἐπὶ τοῦ ἐξαγομένου ποσοῦ; Θὰ καταβάλλῃ ὅπωςδὴποτε καὶ κόπον ὀλιγώτερον καὶ δαπάνας, ἢ διαφθείρουσα τοὺς δύο ἐπιτρόπους, ὅπως οἱ σήμερον ἀντιλέγοντες φοβοῦνται. Καὶ οἱ δισταγμοὶ δὲ ἄλλως τε οὗτοι, ἢ εἰλικρινῆς αὕτη τῆς Ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργείων ἐπιμονὴ νὰ μὴν ὀρίσῃ ἀπὸ τοῦδε τὰ ἐξοδα, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐχέγγυον δεῖγμα τοῦ τρόπου δι' οὗ ἐννοεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἀπέναντι τῆς Κυβερνήσεως ὑποχρεώσεις αὐτῆς; Τὸ κατ' ἐμὲ τοῦλάχιστον, τὴν εὐρίσκω γλῶσσαν τιμίου καὶ σπουδαίου ἐμπορίου. « Δὲν δύναμαι ἐκ προτέρων νὰ ὀρίσω ὅ,τι καὶ ἡ ἰδία ἀγνοῶ. » Ἐπὶ τέλους δὲ καθόλου παράδοξον νὰ ὠφεληθῇ καὶ πως ἡ Κυβέρνησις, μὴ κανονίζουσα ἐκ προτέρων τὰ ἐξοδα. Τὸ ποσὸν τῶν 400 δραχμῶν τὸν τόνον, ὅσας ἐζήτησεν ὁ Κ. Βαλτατζῆς, στηρίζεται ἐπὶ τῶν σημερινῶν μεγάλων τιμῶν τῶν γαιανθράκων, πρώτης καὶ κυριωτέρας τῶν ἐξόδων βάσεως. Οἱ γαιάνθρακες ἀρχίζουν νὰ γίνωνται ἀφθονότεροι. Τὴν μεγάλην ἔλλειψιν, κατὰ γενικὸν σχεδὸν κανόνα, διαδέχεται ἡ ἀφθονία. Ἡδὴ νέα ἀνθρακωρυχεῖα ἐξορύττονται ἐν Σουηδίᾳ, ἐν Νορβηγίᾳ καὶ εἰς ἄλλας βορείους χώρας τῆς Εὐρώπης. Καὶ ἐν Καλλιφορνίᾳ ἀνεκαλύφθησαν τοιαῦτα, προωρισμένα βαθμυδὸν νὰ ἀντικαταστήσωσι τοὺς μέχρι τοῦδε ἐκεῖ καταναλισκομένους Εὐρωπαϊκοὺς γαιάνθρακας. Ὅπωςδὴποτε δὲ αἱ πιθανότητες ἐκπεσμοῦ τινος ὑπερτεροῦσι σήμερον τὰς τῆς ὑψώσεως· ὅταν δ' οἱ γαιάνθρακες ὑποτιμηθῶσιν, ἢ τῶν ἐξόδων ἐλάττωσις δὲν εἶναι, νομίζω, ζήτημα.

Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐξόδων καὶ τῶν κλιβάνων καὶ τοῦ μερίσματος πρωτεύει, φρονῶ, ἄλλο τι ζήτημα, πολὺ σπουδαιότερον. Ἡ ὑπὸ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἑταιρία, μὴ κατέχουσα σκωρίας ἢ ἄλλο τι λίπασμα οἷονδὴποτε πρὸς ἐκκαμίνευσιν τῶν ἐκβολάδων, θέλει ἐξ ἀνάγκης βεβαίως καταφύγει εἰς ἀγορὰν τοιοῦτου. Ἐρρέθη ἀνωτέρω ὅτι μόναι αἱ ἐκβολάδες δὲν ἐκκαμινεῦνται. Θὰ ἀγοράσῃ λοιπὸν καὶ ἀναμίξῃ ξένων ἑταιριῶν σκωρίας, τὰς ὁποίας ὑποθέτω ὅτι θέλει πληρώσει πρὸς 150 δραχμὰς τὸν τόνον, ἐλάχιστον ὅρον τῆς τιμῆς των. Ἐπικαλοῦμαι ἐνταῦθα ὅλην τοῦ ἀναγνώστου τὴν προσοχὴν, διότι ἐν τῷ προχείρῳ ἀκολούθῳ ἰσολογισμῷ καταφαίνεται ἀμέσως ἡ πιθανὴ τύχη τῆς ἑταιρίας ταύτης, δι' ὑποχρεώσεων τοιούτων δεσμευομένης. Ὑπο-

θέτω ὅτι, ἀντὶ 24, δέκα ὀκτὼ μόνον κλιβάνους ὑποχρεομένη νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν, θέλει κατορθώσῃ νὰ τοὺς διατηρῇ μὲ 350 τόνους ἐκβολάδων καθ' ἑκάστην. Τόσον καταναλίσκει ἤδη ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων, ἔχουσα, ἐκ τῶν δέκα ὀκτὼ, δώδεκα μόνον κλιβάνους εἰς ἐνέργειαν. Πρὸς ἐκκαμίνευσιν τῶν 350 τόνων αὐτῶν ἐκβολάδων ἀπαιτοῦνται 175 τόνοι σκωριῶν ἢ ἄλλου οἴουδῆποτε λιπάσματος. Καταβιβάζω καὶ ἐνταῦθα τὸ ποσὸν εἰς τὸ ἥμισυ καὶ παραδέχομαι ὅτι μὲ 87 1)2 μόνον τόνους θέλει κατορθώσῃ νὰ τοὺς διατηρήσῃ.—Ὅγδοήκοντα ἑπτὰ καὶ ἥμισυς τόνοι καθ' ἑκάστην, φέρουσιν ἡμερησίαν δαπάνην 13,125 δραχμῶν, ἀνὰ 150 τὸν τόνον, τὴν κατ' ἐλάχιστον ὅρον ἀξίαν τοῦ λιπάσματος,—δηλαδή 4,790,625 κατ' ἔτος. Ἐκ τῶν 12,775,000 τόνων (350 καθ' ἡμέραν) τοὺς ὁποίους ἡ ἑταιρία θέλει παραγάγῃ κατ' ἔτος, ἀνὰ 900 δρ. τὸν τόνον, μέσον ὅρον τῆς ἀξίας αὐτοῦ, θέλει εἰσπράττει

Δραχ. 11,497,500

Ἀφαιρέσει 400 δρ. τὸν τόνον δι' ἐξόδα

5,110,000

Μένουν Δρ. 6,387,500

Θέλει ἐξ αὐτῶν πληρῶναι τῇ Κυβερνήσει 65 0]0.

4,151,875

Δρ. 2,225,625

Ζημία καθαρὰ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ δι' ἀγορὰν σκωριῶν ἀπαιτουμένου ποσοῦ

2,565,000

Δρ. 4,790,625

Αὐτὸς εἶνε ὁ πρῶτος πιθανὸς τῆς ἐταιρίας ἰσολογισμὸς. Ἐὰν ὁ ἀναγνώστης τὸν παραδεχθῇ ὡς ἀκριβῆ, δικαιούται τῇ ἀληθείᾳ νὰ φοβῇται μὴ ἔσεται αὐτὸς καὶ ὁ τελευταῖος.

Τὰ δὲ ἐπίδικα τῆς Ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργείων ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων δικαιώματα; Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι πρὸς τὰς ἐν Λαυρίῳ κτήσεις τὰς ὁποίας ἠγόρασε παρὰ τῆς ἐταιρίας Σερπιέρη, ἠγόρασε καὶ πάντα τὰ ἄλλα αὐτῆς δικαιώματα. Μήτε ἐλησμόνησε βεβαίως ἕκαστος τὰς ἐπὶ τῶν ἐκβολάδων ἀπέναντι τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως ἀπαιτήσεις τοῦ Κ. Σερπιέρη. Παραδέχομαι πρὸς στιγμήν ὅτι δὲν θὰ ἦτο λίαν τολμηρὸν νὰ διαθέσῃ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ὅ,τι παρ' ἄλλου ἔτι διεκδικεῖται. Θὰ ἦτο ὄνειροπώλημα ἀληθὲς μολαταῦτα καὶ νὰ ἐλπίσῃ τις ὅτι ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων δὲν θὰ ἐπαναλάβῃ τὴν δικαστικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. Παραδέχομαι καὶ ἐνταῦθα ὅτι ὁ ἐκ τοιοῦτου δικαστικοῦ ἀγῶνος μέλλων νικητὴς ἔσεται ἡ Κυβέρνησις. Ἀλλ' ἐντοσούτω, ὁποία μέχρι τοῦ τελικοῦ αποτελέσματος νέα βραδύτης καὶ ὁποῖαι ὀλέθρια ἐκ ταύτης συνέπεια! Μία ἐργασία τόσῳ θαυμασίως ἤδη κινουμένη καὶ διὰ μιᾶς παραλύουσα! Χίλιοι ἐπτακόσιοι ἐργάται, πατέρες ἄλλων τόσων οἰκογενειῶν ἴσως, εἰς τὸ ὑπαίθρον, ὁ ἀγλαότερος καρπὸς τοῦ μόλις φυτευθέντος ἐν Ἑλλάδι δένδρου τοῦ συνεταρισμοῦ προῶρως μαραινόμενος! Δὲν ὑπελόγισα δὲ καὶ τὰς ἐκ τῆς ἀναποφεύκτου ἐκπτώσεως τῶν μετοχῶν καθ' ὅλου τοῦ ἔθνους, σπουδαίως ἤδη ἐνεχομένου εἰς τὴν ἐργασίαν, ἐπικειμένας μεγίστας ζημίας.

Καὶ αὐτοὶ οἱ σήμερον πρὸς τὴν Ἑταιρίαν τῶν Μεταλλουργείων συνάγω-

νιζόμενοι δὲν ἤθελαν, νομίζω, διίδει ἀπαθῶς συνεπείας οὕτω παρουσιαζομένας. Πολλοὶ ἄλλως τε οἱ φρονούντες ὅτι ἡ περὶ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ὁμάς δὲν ἐπιδιώκει πράγματι μεταλλείου παραχώρησιν, καὶ ὅτι ἄλλου εἶδους κερδοσκοπικαὶ ιδέαι ἀποτελοῦσι τὸν πυθμένα τῶν ἐπιμόνων αὐτῶν ἐνεργειῶν. Ἐντεῦθεν ἴσως καὶ ἡ μεγάλη εὐκολία αὕτη πρὸς ἀναδοχὴν ὑποχρεώσεων τοσοῦτον δυσχερῶν καὶ σχεδὸν ἀδυνάτων δι' ἄλλους περὶ τὴν ἐκτέλεσιν. Συνέβησαν δυστυχῶς καὶ τινὰ παρατράγωδα, προῶρως γυμνώσαντα τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς τῶν ἰδρυτῶν τῆς ἀντιποιοιουμένης τῷ Λαύριον ἑταιρίας. Προτάσεις διὰ μυστικοῦ τρόπου γενόμεναι, ἀδεξίως ὅμως διεξαχθεῖσαι, κατέδειξαν τοῖς ἀμερολήπτοις κριταῖς τῆς ὑποθέσεως ταύτης τὴν ἠθικὴν ἀξίαν ὅλων τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν. Ὑπάρχει ἀκόμη, νομίζω, ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Ἑταιρίας τῶν Μεταλλουργείων, ἐγγραφὸν τι οὐσιῶδες, ἄνευ ὑπογραφῆς μὲν, γεγραμμένον ὅμως παρ' ἐνὸς τῶν ἰδρυτῶν καὶ ὡς τοιοῦτον ἀναγνωρισθὲν, εἰδὸς τι τελεσιγράφου περιλαμβάνοντος τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος προτάσεις. Τὸ σκανδαλῶδες τοῦτο γεγονός περιῆλθεν εἰς γνῶσιν πολλῶν καὶ ὁ τύπος αὐτός ἐπελήφθη τῆς ὑποθέσεως. Ὁ Αἰὼν, ὅστις ἀνέλαβε τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ὑπὸ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἑταιρίας μεθ' ὅσης εὐκολίας εἶχεν ἄλλοτε ἀναλάβει τὴν τοῦ Κ. Σερπιέρη, προσεπάθησε νὰ κολάσῃ τὴν ἐκ τῆς δημοσιεύσεως λεπτομερειῶν τοιούτων ἐντύπωσιν. Δυστυχῶς ὑπάρχουσι καὶ ὑποθέσεις τὰς ὁποίας καὶ οἱ καλλήτεροι συνήγοροι δὲν δύνανται πάντοτε νὰ σώσωσιν. Ἡ ἐκ τῆς γνωστοποιήσεως τοῦ γεγονότος τούτου ἐντύπωσις ἐβλάψεν ὁμολογουμένως πολὺ τὴν ὑπὸ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἑταιρίαν.

Ὑπάρχει ἄλλως τε ἴσως καὶ ἄλλο τι μέσον δι' οὗ ἡ Ἑλ. Κυβέρνησις ἐδύνατο νὰ βολιδοσκοπήσῃ ἐπιτυχῶς τὰ σχέδια τῆς περὶ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἑταιρίας. Νὰ προτείνῃ τοῖς ἰδρυταῖς ὅπως ὑποχρεωθῶσι νὰ κρατήσωσι τὸ ἥμισυ, τὸ τέταρτον ἔστω μόνον ὧν λάβωσι μετοχῶν, μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τοῦ πρώτου τῆς ἑταιρίας ἰσολογισμοῦ. Μία τοιαύτη πρότασις οὐδὲν ἤθελεν ἔχει βεβαίως τὸ μεροληπτικόν. Ἡ Ἑλ. Κυβέρνησις ἔχει ἀνάγκην μιᾶς ἐγγυήσεως ὅπωςδῆποτε ὑπὲρ τῆς ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῶν παρὰ τῆς νέας ἑταιρίας ληφθησομένων ὑποχρεώσεων. Ἡ νῦν ἐξορύττουσα τὸ Λαύριον ἑταιρία παρέχει ἀρκοῦσαν τοιαύτην ἐγγύησιν τὰ ἐν αὐτῷ ἀκίνητα κτήματα αὐτῆς, ἐργαστάσιον καὶ λοιπά. Ποίαν ἐγγύησιν προσφέρει ἡ ὑπὸ τὸν Κ. Βαλτατζῆ ἑταιρία; Οἱ ἰδρυταὶ δὲν φέρουσιν οὐδεμίαν εὐθύνην ἀτομικῶς καὶ αἱ χιλιάδες μετοχῶν δι' ἃς ἕκαστος αὐτῶν μετὰ προθυμίας βεβαίως θέλει ἐγγραφῇ, δύνανται ἐντὸς ὀλίγων ὥρων νὰ περιέλθωσιν εἰς ἄλλων κυριότητα. Ἐγνώρισα ἐν Ἀθήναις πλείστους ὅσους οἵτινες, ἰδρυταὶ ἢ μέτοχοι πιθανοὶ ἀκόμη ἄλλων ἑταιριῶν, ἔσπευσαν, εὐρόντες ὑπερτίμησιν ἀξίαν λόγου κατ' αὐτοὺς, νὰ προπώλῃσωσιν ὅ,τι δὲν ἦσαν ἔτι πολὺ βέβαιοι ὅτι ὀριστικῶς θέλει τοῖς δοθῇ. Ἴδου πῶς ἡ ἀνωτέρω πρότασις ἤθελεν ἔχει διπλοῦν τὸ πλεονέκτημα· νὰ διευκρινίσῃ ὅπωςοῦν τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς τῆς ἑταιρίας ἀφ' ἐνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐγγύησις ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως. Εἶναι δὲ ὅλοι ἀρκετὰ πλούσιοι ὅπως ἀναδεχθῶσι τοιαύτην ὑποχρέωσιν. Ἀλλὰ κρίνων ἐξ ὧν εἶδον καὶ ἤκουσα, ὁμολογῶ ἀπὸ τοῦδε ὅτι ἤθελον πολὺ

ἐκπλαγῆ, ἐὰν ἐγίνετο δεκτὴ.—Ἄλλοι δυστυχῶς ὑπολογισμοὶ εἶνε τῆς σημερινῆς πάλης ἢ πυξίς καὶ ἄλλα τὰ ἀπὸ τοῦδε ὠρισμένα τοῦ ἀγῶνος θύματα.

Ἐξετάσατε τὸ ζήτημα ὑφ' οἵανδῆποτε ἔποψιν θέλετε, τὸ Λαύριον, καὶ ἐπιστημονικῶς, καὶ μαθηματικῶς καὶ λογικῶς ἀνήκει τῇ νῦν κατεχούσῃ αὐτὸ ἑταιρίᾳ. Αὕτη εἶνε ὁ φυσικὸς, οὕτως εἰπεῖν, συνεταῖρος τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ μόλαταῦτα τὸ πολυθρόλλητον περὶ ἐκβολάδων ζήτημα μένει καὶ σήμερον ἀκόμη μετέωρον, τί παράδοξον δέ, τοιοῦτον νὰ μείνῃ καὶ μέχρι τῆς προσεχοῦς βουλευτικῆς συνόδου. Ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις ταμείῳ τῆς Ἑταιρίας μένουσι πρὸ πολλοῦ 6,000,000 σχεδὸν δραχμῶν, κατὰ πλεῖστον μέρος προωρισμένα εἰς ἐπέκτασιν τῶν σημερινῶν ἐργασιῶν καὶ διὰ τὸ μετέωρον αὐτὸ τῆς θέσεως μὴ δυνάμενα νὰ χρησιμοποιοῦσιν. Ἡ ἐν Ἑλλάδι ἀντιπολίτευσις ἔχει δυστυχῶς ἰδιόν τι σύστημα, ὅπερ ἀμφιβάλλω ἂν ἀπαντᾷ τις παρ' ἄλλοις συνταγματικοῖς λαοῖς· πᾶν ζήτημα, οἰκονομολογικόν, κοινωνικόν ἢ ἄλλο αἰονδήποτε, ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως παρουσιαζόμενον, μετατρέπεται εἰς πολιτικόν διὰ τὴν ἀντιπολίτευσιν. Γίνεται εἰς *roini de mire* ἐν ἄλλαις λέξεσι. Εἰς τοιοῦτον δὲ μετατρέπόμενον, ἐννοεῖται ὅτι εἶνε ἐκ προτέρων δεδικασμένον καὶ καταδικασμένον· τὸ δὲ μέγα καὶ ἴσως μόνον ἀμάρτημα αὐτοῦ εἶνε ὅτι ἐπροτάθη παρὰ τῆς Κυβερνήσεως. Ἡμέραν τινὰ εὗρέθην ἐκ τύχης γευματίζων ἐν τῷ Ξενοδοχείῳ τοῦ Στέμματος, τὸ κατ' ἐξαίρεσιν ξενοδοχεῖον τῶν βουλευτῶν, ὅπου δύναται τις ἐκ προτέρων νὰ γνωρίζῃ τοὺς διὰ τὴν ἐπαύριον προπαρασκευαζομένους λόγους καὶ ἐπερωτήσεις. Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει κάπου τὸ μέρος ὅπου ὁ μέγας τῆς Πνυκὸς ῥήτωρ, μεταβαίνων, ἐγυμνάζετο τῆς ἐπιούσης τὴν ὁμιλίαν διὰ πολλοὺς τῶν μεταγενεστέρων τῆς βουλῆς ῥητόρων, ἡ αἴθουσα τοῦ Ξενοδοχείου τοῦ Στέμματος εἶνε εἰδὸς τι ὁμοίου προπαρασκευαστικοῦ γυμναστηρίου. Ἐν αὐτῷ ἦσαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην συνηγμένοι πολλοὶ τῶν πατέρων τοῦ ἔθνους, παρὰ τῶν ὁποίων τὸ δυστυχὲς ζήτημα κατεδικάσθη νὰ περιμένῃ τὴν τύχην του. Ἡγέρθη σπουδαία συζήτησις καὶ πάλιν δὲ περὶ Λαυρίου καὶ τῆς συμβάσεως ὁ λόγος. Τὸ συμπέρασμα ἐκινδύνευε νὰ ᾔνε ἐκ τῶν συνήθων, ὅτε γέρων τις, ἐπὶ ἀφελείᾳ τρόπων διακρινόμενος, βουλευτὴς τῶν Κυκλάδων. « Ἄς περιμείνουν, εἶπε, νὰ ἔλθῃ πρωθυπουργὸς ὁ Κ. Βούλγαρης, καὶ τότε τὴν ἐπιψηφίζομεν. » Ὁ ἄνθρωπος εἶχε τοῦλάχιστον τὴν ἀρετὴν νὰ ᾔνε εἰλικρινής.

Αὐτοὶ, πλὴν ὀλίγων ἐξαίρέσεων δυστυχῶς, εἶνε οἱ ἄνθρωποι παρ' ὧν ἐναγωνίως περιμένει τὸ Πανελλήνιον τὴν ῥύθμισιν καὶ τούτου καὶ ἄλλων τοσούτων σπουδαίων ζητημάτων. Καὶ ἂν ἡ Ἑλ. Κυβέρνησις τοὺς ἐπεβίβαζεν ὅλους εἰς ἓν ἀτμοκίνητον, τοὺς μετέφερεν εἰς Λαύριον καὶ προσκάλει μίαν ἐν τῷ τόπῳ αὐτῷ μελέτην καὶ ψηφοφορίαν τοῦ ζητήματος, καθόλου παράδοξον ἂν εἶχον τὸ θάρρος νὰ ὀπισθοδρομήσωσι καὶ ἐκεῖ ἀπέναντι καὶ τῶν φυσικοτέρων ἀληθειῶν τῆς ὑποθέσεως, ἐκ προτέρων δεδικασμένης. Ἐν δὲ τῇ παλαίστρᾳ ταύτῃ ὅπου βλέπει τις ὅλας τὰς ἀσχημίας τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, στρεβλῶς ἐννοουμένου, ἐννοεῖται ὅτι ἔχουσι πολλοὺς τῶν ἐφημεριδογράφων, δορυφόρους των. Ἐξορύκται συμφερόντων ἰδιοτελῶν ἢ κα-

μινάπται ὑποδαυλίζοντες πάθη ἀτομικά περὶ συμφέροντα ἰδιοτελῆ καὶ ταῦτα στρεφόμενα, οἱ τελευταῖοι οὗτοι συμπληροῦσι τὸ ἔργον, βοηθοῦντες καὶ βοηθούμενοι. Ἄν τοῦλάχιστον ὁ πόλεμος, καὶ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ, προπάντων ὁμῶς τῶν τελευταίων, περιωρίζετο κατὰ τοῦ κυρίου ζητήματος πάντοτε! Ἄλλ' ὁ κύκλος πολλάκις γίνεται εὐρύτερος πολὺ. Τί προσωπικότητες, τί διαπληκτισμοί, τὸ δὲ πάντων χερίστον, τί ἀγενεῖς καὶ πολλάκις ἀγνώμονες ἐκφράσεις κατ' ἀνθρώπων ἀνωτέρων αἰσθημάτων, ἔργῳ καὶ ὄχι λόγῳ πατριωτῶν, ἐλθόντων ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ὅπως πραγματοποιήσωσι τὸ προσφιλέστερον τῆς ζωῆς αὐτῶν ὄνειρον καὶ καταστήσωσι βαθμηδὸν τὰς Ἀθήνας ἐν μέγα τῶν πλουσίων ὁμογενῶν ἀπομάχων ξεναδοχείον! Ὅταν τις ἀκούσῃ καὶ ἴδῃ ὅ,τι εἶδον καὶ ἤκουσα εἰς τὸ δῖμηνον διάστημα τῆς ἐκεῖ διαμονῆς μου, θέλει ὁμολογουμένως συλλάβει τὴν ἀλγεινὴν πεποίθησιν ὅτι εἴμεθα, καθόσον ἀφορᾷ τῆς ἀγνωμοσύνης τὸ κεφάλαιον, οἱ γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν προγόνων μας. Καὶ ὁ Φαλμεράϋερ ἴσως αὐτός, ἐὰν μᾶς ἐμέτρα μὲ τοῦ ἐθνικοῦ τούτου γνωρίσματος τὸν πῆχυν, δὲν ἤθελε γράψῃ ὅ,τι τοσοῦτον ἄλλοτε διεσκέδασε τὸν φιλολογικὸν τῆς Εὐρώπης κόσμον.

Γ'.

Μετὰ τὸ Λαύριον ἔρχεται ὁ Περικλῆς. Νεώτερος τὴν ἡλικίαν, ἔσχε τὴν τύχην εὐνοϊκοτέραν ἢ ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός αὐτοῦ. Ἄν ἐπρόκειτο νὰ κρίνῃ τις περὶ τῆς σπουδαιότητος μιᾶς ἐταιρίας ἐκ τῶν ὠφελειῶν ἃς ἐπήνεγκε τοῖς μετόχοις αὐτῆς, ὁ Περικλῆς εἶνε σπουδαιότερος καὶ τοῦ Λαυρίου καὶ πάσης ἄλλης ἐν Ἑλλάδι, ἴσως δὲ καὶ ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης μεταλλευτικῆς ἐταιρίας. Ἀλλὰ τοῦ πλοῦτου ὁ κύκλος εἶνε ἐνταῦθα πολὺ στενότερος. Ἄν τὸ Λαύριον ἐπλούτησε χιλίους ἀνθρώπους, ὁ Περικλῆς δὲν ἐπλούτησε μήτε ἑκατόν· ἐπλούτησε ποσὸν μεμετροημένον· ἀλλὰ τὸ ἐπλούτησε. Ἐὰν ἡ βίβλος τῶν Ἀραβικῶν μύθων περιεῖχε καὶ μεταλλείων ἱστορίας, ἡ τοῦ Περικλέους ἐδύνατο νὰ καθέξῃ τὴν ὠραιότεραν αὐτῆς σελίδα. Ἡ διαφορὰ εἶνε ὅτι οἱ μῦθοι μετεβλήθησαν εἰς χρυσᾶς ἐνταῦθα ἀληθείας.

Ἡ Ἀττικὴ, ὅπως ἤδη ἀπεδείχθη, εἶνε ὁλόκληρος σχεδὸν ἐν ἀπειρον ποικίλων πολυτίμων ὕλων μεταλλεῖον. Ἐπὶ δέκα αἰτήσεων αἵτινες κατὰ μῆνα ἀπευθύνονται ἴσως εἰς τὴν Ἑλ. Κυβέρνησιν περὶ παραχωρήσεως μεταλλείων, αἱ πέντε σχεδὸν ἀφορῶσι τὴν Ἀττικὴν. Ὁ K. Charruel, ἀξιόλογος Γάλλος ὀρυκτολόγος, ἐν Ἀθήναις ἤδη διαμένων καὶ ἐπισκεφθεὶς τὰ πλεῖστα τῶν ἐν Ἑλλάδι μεταλλείων, μοὶ ἔλεγε, γενομένου ἡμέραν τινα περὶ Ἀττικῆς λόγου, ὅτι ὅπως ἤδη πολλαχοῦ ἀφηρέθη τὸ πρῶτον τῆς γῆς στῶμα, ἐπὶ δέκα σβώλων χώματος οἱ πέντε, ἀνευ ὑπερβολῆς, περιέχουσιν ὕλας μεταλλώδεις. Ὅπου ἐλλείπει ὁ καθαρὸς ἀργυρος, δύσκολον νὰ μὴν εὑρῇ τις τὴν μεταλλίτιδα, ὅπου δὲ μεταλλίτις δὲν ὑπάρχει, τὸν μόλυβδον.

Ἐν ἐλλείψει μολύβδου, τὸν σίδηρον, ἐν ἐλλείψει σιδήρου τὸ χρώμιον, τὸν γαιάνθορακα καὶ καθεξῆς.

Καὶ τοῦ Περικλέους τὰ μεταλλεῖα ἐν τῇ Ἀττικῇ ὑπάρχουσι τεθαμμένα. Δὲν ἀπέχουσι τῶν τοῦ Λαυρίου πλέον τῆς ὥρας περίπου. Ὅτε, πρὸ τετραετίας νομίζω, τυχαίως ἀνεκαλύφθη τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν, συνεστήθη ἐταιρία ὀλίγα κεφάλαια καὶ ὀλιγώτερα ἔτι μέλη ἀριθμοῦσα· εἴτε κακῶς διευθυνθεῖσα, εἴτε ἐλλείψει πίστεως ἐκ μέρους τοῦ κοινοῦ, μήπω κεκτημένου τὸ σημερινὸν πρὸς τοιαύτας ἐργασίας θάρρος, δὲν ἠυδοκίμησε. Τὴν ἀνέλαβέν ἑτέρα, ὑπὸ τοῦ Κυρίου Πλατὸ τὴν διεύθυνσιν. Πολλὰ τῶν μετοχῶν τῆς πρώτης συνεχωνεύθησαν εἰς τὰς μετοχὰς τῆς δευτέρας, εἰς δραχμὰς 1,500 ἐκάστην ὀρισθείσας. — Αὐταὶ πάλιν κατόπιν, πρὸς τίνα σκοπὸν ἀγνοῶ, διηρέθησαν εἰς δέκα μικράς, ἐκ δραχ. 150 ἐκάστην. Μαντεύσατε πόσον σήμερον τιμᾶται ἐκάστη τῶν μικρῶν τούτων μετοχῶν: Τέσσαρας χιλιάδας πεντακοσίας καὶ ἑξακοσίας, 45 δηλαδὴ καὶ 46,000 ἐκάστη τῶν μεγάλων! Περὶ τοῦ τελευταίου μάλιστα Μαΐου τὰς ἀρχάς, ἐν ὥρᾳ τοῦ γενικοῦ ἐκείνου πυρετοῦ τοῦ κατέχοντος τὰ πνεύματα με τοῦ Λαυρίου τὴν προσδευτικὴν ὕψωσιν, ἔφθασαν καὶ αὐταὶ τὰς 5 ἢ 50,000. — Ἄλλ' ἡ τιμὴ αὕτη ὑπῆρξεν ἐφήμερος καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰς 4,600 ἢ 46,000, ὅπου καὶ σήμερον εὐρίσκονται. Εἰς τρόπον ὥστε ὁ ἀγοράσας εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς ἀξίαν μίαν μετοχὴν καὶ συλλαβὼν τὴν καλὴν ιδέαν νὰ τὴν κρατήσῃ, ἔχει εἰς ἐνὸς ἔτους διάστημα, — διότι πέρυσι μόλις συνεστήθη ἡ τὴν πρώτην διαδεξαμένη ἐταιρία, — τριακοντάκις πλεότερα ὅσων ἔδωκε. Τινῶν μάλιστα αἱ ὠφέλειαι, χάρις εἰς ἄλλους τινὰς κερδοσκοπικοὺς συνδυασμοὺς τοὺς ὁποίους λεπτομερῶς περιττὸν νὰ ἐκθέτω ἐνταῦθα, ἐξηλθον καὶ αὐτοῦ τοῦ κύκλου. Ἐγνώρισα μεταξὺ ἄλλων, στενὸν τινα συγγενῆ τοῦ διευθυντοῦ, διὰ μόνον 11,000 δραχμῶν ἀγοράσαντα 125 μικράς μετοχὰς ἐκ τῶν ὁποίων δύναται σήμερον νὰ ἔχῃ 575,000. — Καὶ ἐν τῇ μεγαλητέρα τῆς ἐξάψεως ὥρᾳ, τοῦ Λαυρίου ἡ ὑπερτίμησις δὲν ὑπερέβη πάλιν τὰ 160]65 φράγκα. Ἐν Σύρῳ μόνον ἔφθασε τὰ 250. — Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ὀλίγας μόνον ὥρας διήρκεσεν ἡ τιμὴ αὕτη, μεσοῦσῃς νυκτὸς μάλιστα. Ἐνθυμοῦνται καὶ σήμερον ἀκόμη τὴν πυρετώδη ἐκείνην νύκτα — τὴν τῶν 29 πρὸς τὰς 30 Ἀπριλίου, ἐπιοῦσαν τῆς συμβάσεως — οἱ κάτοικοι τῆς συνήθως σιγὴν νεκρικὴν περιβεβλημένης ἐκείνης πόλεως· ἐν ψευδὲς ἐξ Ἀθηνῶν τηλεγράφημα, ἐπὶ σκοπῷ, ἐννοεῖται, σταλὲν καὶ κυκλοφορήσαν ἦτο τῆς πυρκαϊᾶς τὸ ἔναυσμα· ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου δὲ μέχρι τοῦ λυκαυγοῦς, ὡς φρενήρεις ἔτρεχον ἄνω κάτω οἱ ἄνθρωποι, ἀγοράζοντες ἢ πωλοῦντες. Ἀλλὰ τὴν πρωΐαν, — τί πένθιμος ἥλιος ἀνέτειλε διὰ τινὰς τῶν γενναίων τῆς νυκτὸς ἐκείνης κερδοσκόπων! Ἀπὸ 250 — ἐπανῆλθον διὰ μιᾶς σχεδὸν εἰς τὰ 120]110. — Καὶ τὸν πρῶτον δὲ ἀριθμὸν ἂν τις λάβῃ ὡς βάσιν παραβολῆς, ἡ μεταξὺ τῶν δύο ὑπερτιμήσεων διαφορὰ εἶνε μεγίστη πάλιν. Ἐκάστη τοῦ Λαυρίου μετοχὴ σύγκειται ἐκ 250 φράγκων, ἡ δὲ ἐπ' αὐτῆς μέχρι τοῦδε προκαταβολὴ ἐκ 50. Ἐπομένως, ἐκεῖ μὲν ἔφθασε τὸ πενταπλάσιον τῆς προκαταβολῆς καὶ ἴσον τῆς ἀρχικῆς ἀξίας, ἐνταῦθα δὲ τὸ τριακονταπλάσιον αὐτῆς.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ μυθιστορικὴ αὕτη ὕψωσις δὲν στερεῖται καὶ μιᾶς τινος

βάσεως· ἀλλὰ, — ἡ δὲ γνώμη αὕτη στηρίζεται ἐπὶ πληροφοριῶν τὰς ὁποίας μοι ἔδωκε πρόσωπον σπουδαίως ἐνεχόμενον εἰς τοῦ Περικλέους τὴν τύχην — αἱ ἐλπίδες ὑπερτεροῦσι, νομίζω, τῶν πραγμάτων. Ἐχει βεβαίως ἡ ἑταιρία αὕτη δύο ἀξιόλογα ἐπὶ τῆς τοῦ Λαυρίου πλεονεκτήματα, τὸ μὲν ὀριστικόν, τὸ δὲ πιθανόν ἀπλῶς. Τὰ μεταλλεῖα αὐτῆς, ἰδιωτικὰ καὶ ὄχι κυβερνητικὰ, ὑποβάλλονται εἰς τὸν μικρὸν φόρον τὸν ἐπὶ ἰδιωτικῶν πληρωνόμενον κατὰ τὸν νόμον, 5.0]0 μόνον· ἀπὸ δὲ τούτου μέχρι τῶν 44.0]0 ἄτινα ἡ ἑταιρία τοῦ Λαυρίου θέλει, κατὰ τὴν σύμβασιν, πληρώνει εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἡ διαφορὰ μεγίστη. Τὸ δεύτερον καὶ ἀπλῶς πιθανόν, εἶνε ὅτι περιέχουσι καὶ 2.1]2. 0]0 μεταλλίτιδα, ἐνῶ τὰ τοῦ Λαυρίου σύγκεινται ἐξ ἀπλοῦ μολύβδου. Ἀλλὰ περιέχουσι τῶντι μεταλλίτιδα; Ἄν ἐρωτήσῃ τις τοὺς εἰς τὸν Περικλῆν ἐνδιαφερομένους, τὸ πρᾶγμα εἶνε βεβαιότατον. Καὶ ὀρυκτολόγοι καὶ μηχανικοὶ, ἐπιτοπίως ἐπισκεφθέντες καὶ ἀναλύσαντες τὴν ὕλην, ἀπεφάνθησαν ὑπὲρ τοῦ ζητήματος. Ἄλλοι, ἀρμόδιοι καὶ σπουδαῖοι ἐπίσης ἄνθρωποι, διαψεύδουσι τοῦτο. Εἶνε τόσον δύσκολον ἄλλως τε νὰ ἐξακριβώσῃ τις τὴν ἀλήθειαν διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ταχύπλουτον ταύτην ἑταιρίαν! Οὕτω ἐσχάτως διεπραγματεύετο ἡ Διεύθυνσις τὴν εἰς ἄλλην ἑταιρίαν παραχώρησιν τῶν μεταλλείων ὅλων τοῦ Περικλέους, ἐνῶ δὲ καὶ Διεύθυνσις καὶ οἱ σπουδαιότεροι τῶν μετόχων διέδωκαν ὅτι τοῖς προσέφεραν δώδεκα ἑκατομμύρια, ἀπεδείχθη βασίμως κατόπιν ὅτι ἡ προσφορά δὲν ὑπερέβαινε τὰ ὀκτώ.—Αἱ διαπραγματεύσεις ἐκεῖναι ἐναυάγησαν, τὸ δὲ περὶ μεταλλίτιδος ζήτημα μένει καὶ σήμερον ἀμφίβολον διὰ τοὺς πλείστους.

Τὸ παραδέχομαι πρὸς στιγμήν ὡς ὀριστικόν καὶ ἀναμφίβολον.—Παραδέχομαι ὡσαύτως ὡς τοιοῦτον καὶ ἕτερόν τι, παρὰ τῶν μετόχων διαθρυλλούμενον, πλεονέκτημα, ὅτι κατ' ἀκριβεῖς ἐκτιμήσεις ἀνδρῶν ἐπιστημόνων, ὑπάρχει δεκαετῆς ἐξησφαλισμένη διὰ τὸ μεταλλεῖον ἐργασία,—ἐξ ὧν δύναται τις νὰ κρίνῃ βεβαίως ἐκ τῶν βαθυτέρων καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας φαινομένων στρωμάτων. Καὶ μὲ τὰ δύο ταῦτα πλεονεκτήματα φρονῶ ὅτι ἡ ὑπερτίμησις δὲν στηρίζεται ἐπὶ ὑπολογισμῶν τοσοῦτον ἀκριβῶν. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο φόρων ἐκ 39 0]0 διαφορὰ ἀποτελεῖ 100 δραχμῶν μόλις ὑπερτίμησιν δι' ἐκάστην μικρὰν μετοχὴν· προσθέτω καὶ 40 ἢ 50 διὰ τῆς μεταλλίτιδος τὸ πλεονέκτημα· προσθέτω καὶ 500, προσθέτω 750 διὰ τὰς πιθανὰς ἐκ τῆς εὐρέσεως νέων μεταλλείων ὠφελείας,—ἐν ὅλοις 1,000 δραχμάς τὴν μικρὰν μετοχὴν.—Ποῦ αἱ 4,500]600; Ὅποια ἄλλως τε διαφορὰ μεταξὺ τῆς ὑπερτιμῆσεως τῶν μετοχῶν ἄλλων ἑταιριῶν, τοῦ Λαυρίου ἐν παραδείγματι, καὶ τῆς περὶ ἧς ἐνταῦθα πρόκειται! Ἐξ ἄλλου δὲ, ὅποια μεταξὺ τῆς σπουδαιότητος τῆς μιᾶς ἐργασίας καὶ τῆς ἄλλης διαφορὰ! Ἐκεῖ δώδεκα ὁλοκλήρων ἐτῶν ἀποτελέσματα καὶ ὑπολογισμοὶ, ἐπ' αὐτῶν προπάντων στηριζόμενοι, ἐνταῦθα ὀλίγων μηνῶν ἀπλῆ ἐξόρυξις καὶ τίποτε περισσότερον! Ἐν τῷ Λαυρίῳ ἐν μέγα ἐν πλήρῃ ἐνεργείᾳ ἐργαστάσιον, χίλιοι ἐπτακόσιοι ἐργάται, ἐξόρυξις, ἐκκαμίνευσις καὶ ἀποστολὴ τοῦ προϊόντος· ἐσχάτως ἀκόμη ἀνεχώρησε δι' Ἀγγλίαν μέγα ἱστιοφόρον σκάφος, φέρον ἐκ μολύβδου φορτεῖον 450 χιλιάδων

φράγκων ἀξίας· ἐν δὲ τῷ Περικλῇ 170 μόνον ἐργάζεται, μήτε ἐναρξίς ἀκόμη ἐκκαμινεύσεως· μία ὡχρὰ μικρογραφία τῆς ἀπέναντι ζωηρᾶς καὶ μεγάλῃς κινήσεως. Τὸ Λαύριον ἔχει κατὰ μέσον ὅρον ἐξ μεγάλα ἱστιοφόρα πλοῖα τακτικῶς εἰς κίνησιν, ἐκ τῆς Ἀγγλίας ἐνταῦθα ἐρχόμενα μὲ γαιάνθρακας, ἐντεῦθεν δ' ἐκεῖ ἐπανερχόμενα μὲ μολύβδου εἰργασμένου φορτίον. Περισσότερον νὰ εἰπῶ ὅτι ὁ Περικλῆς δὲν ἐξήγαγεν ἔτι μήτε τεμάχιον.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ μέταλλον, ἐξορυττόμενον, τίθεται κατὰ μέρος εἰς σωρούς, ἑτοιμον πρὸς ἐκκαμίνευσιν. Πότε θέλει ἀρχίσει αὕτη, ἀδηλον σχεδόν. Ὅταν, ἐννοεῖται, ἡ διεύθυνσις κατασκευάσῃ ἐργοστάσιον, κλιβάνους καὶ λοιπὰ, ἅτινα μήτε ἐξ μηνῶν, μήτε ἐνὸς ἔτους εἶνε ἐργασία. Δυστυχῶς, εἴτε διότι ἀρχήθεν δὲν ἔτυχε διευθύνσεως, εἰδικότητα τῶν τοιούτων ἐργῶν κεκτημένης, εἴτε διότι καὶ διεύθυνσις καὶ μέτοχοι εἶχον ἀνέκαθεν ὑπ' ὄψιν μίαν ἐπιφελῆ εἰς ἄλλην ἐταιρίαν παραχώρησιν ἥκιστα δὲ σπουδαίαν καὶ διαρκῆ ἐξορυξίν, τὸ μεταλλεῖον τοῦτο μένει ἀκόμη νήπιον καὶ κατὰ πλεῖστα ὅσα ἐλλειπές. Ἡ ἐλλειψις δ' αὕτη διευθύνσεως ἱκανοτέρας εἶνε εἰς ἕτερος λόγος καθιστῶν ἐπισηφελῆ τῶν μετοχῶν τὴν μεγάλην ὑπερτίμησιν. Τὰ στρώματα ἐφ' ὧν ἤδη οἱ ἐξορύκται ἐργάζονται, δέκα περίπου μέτρα ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, θὰ ἦσαν πιθανῶς ἄλλοτε τὸ ἀνώτερον τῆς γῆς στρώμα. Ἄνευ τούτου δὲν ἐξηγεῖται ἐν κρανίον σκελετοῦ ἀνθρωπίνου, ὅπερ πρὸ δύο μόλις μηνῶν οἱ ἐξορύκται, σκάπτοντες, ἀπήντησαν. Τὸ κρανίον ἦτο πιθανῶς νεανίου, ἀκμαίου εἰσέτι καθ' ὅλα, διότι οἱ ὀδόντες ἦσαν ἅπαντες εἰς τὴν θέσιν των, καὶ, τὸ κυριώτερον, εἰς ἀνθηρὰν ὅλοι κατάστασιν. Τί ἤθελεν αὐτοῦ ὁ νῦν εἰς σκεῦος ἀρχαιότητος τοῦ γραφείου τοῦ διευθυντοῦ προβιβασθεὶς μυστηριώδης οὗτος καὶ προαιώνιος τῶν σπλάγχχνων τῆς γῆς κάτοικος; Εἰς ποῖον νεκρὸν ἀνῆκεν ἡ κεφαλὴ αὕτη, μόνη οὕτω εὑρεθεῖσα; Εἰς κατατομήθεντα τινα ἴσως ἢ εἰς ἐν πολέμῳ πεσόντα ἢ οὕτως δὲ ἢ ἄλλως, ἐκ τῆς εὑρέσεως εἰκάζει ἕκαστος ὅτι τὰ νῦν τόσῳ βαθέως κείμενα στρώματα ἦσαν ἐπιφάνεια γῆς ἄλλοτε.

Τὸ Μεταλλεῖον τῆς Καρύστου ἐπέφερε καὶ αὐτὸ ἀξιόλογα κέρδη τοῖς μετόχοις του, διότι καὶ αὐτοῦ ἡ ὑπερτίμησις ἐφθασε τὰς 250 δραχμάς. — Σήμερον, μὲ τὴν γενικῶς χαλαρὰν ἀπάντων θέσιν, κατῆλθον καὶ αὐτοῦ αἱ τιμαὶ καὶ ὁμῶς θεωρεῖται πάντοτε μία σπουδαία καὶ ἀσφαλὲς ἐργασία. Τὰ τρία δὲ ταῦτα, Λαύριον, Περικλῆς καὶ Κάρυστος, μετὰ τῆς Νέας Μεταλλευτικῆς Ἑταιρίας εἶνε τὰ σπουδαιότερα, ἃν δὲ ἐνθυμοῦμαι καλῶς, καὶ ἐκεῖνα τῶν ὁποίων αἱ μετοχαὶ διαπραγματεύονται τακτικῶς ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις χρηματιστηρίῳ. Ἦδη ὀργανίζεται τὸ τῆς Ἀντιπάρου, κυοφορεῖται δὲ τὸ τῆς Ἐνώσεως, διὰ τὸ ὅποιον χιλιάδες αἰτήσεων μετοχῶν ἠριθμοῦντο, ὅτε ἄφησα τὰς Ἀθήνας. Τίς ἡ ἐταιρία αὕτη ἦτις, μόλις ἀγγεληθεῖσα, τοσοῦτον ἐνθουσιωδῶς ἐχαιρετήθη καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἀνυπομόνως περιμένει ἕκαστος νὰ ἴδῃ πόσαι θὰ τῷ δοθῶσι μετοχαί, — οὐδεὶς ἀκριβῶς γινώσκει τι. Μήτε καταστατικὸν ἐδημοσιεύθη ἀκόμη, μήτε ἐγνώσθη ποία ἡ εἰδικὴ αὐτῆς ἐργασία, ποία τὰ κεφάλαιά της, οἱ ἱδρυταὶ τέλος πάντων. Ἐγνώσθη ὁμῶς ὅτι διευθυντὴς ἔσεται ὁ Κ. Σερπιέρης καὶ ταῦτο

ἄρκει ὅπως προδιαθήσῃ τοσοῦτον εὐνοϊκῶς τὸ κοινόν ὑπὲρ αὐτῆς. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ πλείσται μικροῦ λόγου ἄξια ἄλλαι μεταλλουργικαὶ ἐταιρίαι· ἄρκει νὰ εἶπω ὅτι παραχωρήσεις μόνον πρὸς ἐξορύξεις μεταλλείων ἠριθμοῦντο 280 μέχρι τοῦ τελευταίου Μαΐου, τὸ δὲ ὄνοματολόγιον ἐκ τοῦ ὁποίου ἕκαστος ἐδανείζετο τὸν διὰ τὴν ἐταιρίαν του ἀρμόδιον τίτλον, πλησιάζει καὶ αὐτὸ νὰ ἐξαντληθῇ. Ἐννοεῖται ὅτι πλείσται αὐτῶν μήτε ἵχνος σπουδαιότητος ἔφερον, οὕτω δὲ ἔδυσαν πρὶν σχεδὸν ἀνατεῖλωσι. (*)

Αὕτη ἡ εὐχέρεια ἢ τοσοῦτον ἐκτείνασα τὸν κύκλον τῶν τοιούτου εἶδους ἐργασιῶν ἔχει ἐν αὐτῷ τῷ περὶ μεταλλείων νόμῳ τὴν κυριωτέραν αὐτῆς αἰτίαν. Ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν πάσῃ ἄλλῃ Εὐρωπαϊκῇ χώρᾳ ὅπου ὑπάρχουσι μεταλλεῖα, ὁ ἀπευθύων τῇ κυβερνήσει αἴτησιν ἐξορύξεως μεταλλείου, ὑπόσχεται συγχρόνως ὅτι ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς παραχωρήσεως τῆς κυβερνητικῆς ἀδείας, θέλει ἀρχίσει καὶ τὴν ἐκκαμίνευσιν αὐτοῦ. Ἄν ὁ αἰτῶν δὲν ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν, ἡ κυβέρνησις ἀποσύρει τὴν ἀδειαν, πᾶν δὲ δικαίωμα ἐξορύξεως περιέρχεται τοῦ λοιποῦ εἰς αὐτήν. Ὁ περὶ μεταλλείων Ἑλλ. νόμος περιέχει δυστυχῶς ἑλλειψὶν οὐσιωδেষτάτην ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Ἀπευθύνεται αἰτήσις παραχωρήσεως πρὸς τὴν κυβέρνησιν ὁ δ' αἰτῶν εἰς οὐδὲν ὑποχρεοῦται ἄλλο, εἰμὴ ν' ἀρχίσῃ ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἀδείας τὴν ἐξόρυξιν τοῦ παραχωρουμένου μεταλλείου. Εἰς ἐργάτης καὶ μιᾶς ὥρας ἐργασία ἄρκοῦσι πολλάκις πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς μεγάλης ταύτης ὑποχρεώσεως. Βρέχουσι λοιπὸν καθ' ἑκάστην πανταχόθεν αἱ περὶ παραχωρήσεως αἰτήσεις. Περὶ ἐκκαμινεύσεως, περὶ ὑποχρεωτικῆς τοῦλάχιστον ἑνὸς χρονικοῦ διαστήματος ἐργασίας, οὐδεὶς λόγος. Διήλθε σήμερον ὁ Ν... ἐκ τοῦ ἀγροῦ τοῦ γείτονος αὐτοῦ ἢ ἄλλου οἴουδήποτε καὶ ἐνόμισεν ὅτι ὁ σβῶλος χῶματος τὸν ὁποῖον ἔλαβεν εἰς χεῖρας περιέχει μόλυβδον, χρῶμιον ἢ ἄργυρον. Μὲ τοὺς πειναλέους ὀφθαλμοὺς δι' ὧν πᾶς τις σήμερον ἐν Ἑλλάδι, ὑπὸ τοῦ γενικοῦ πυρετοῦ κατεχόμενος, βλέπει καὶ ἐξετάζει τὰ τοιαῦτα, — τὸ νὰ ἐκλάβῃ τὸ ἀπλοῦν χῶμα ὡς ὕλην πολὺτιμον, ὡς ἄργυρον δὲ τὸν μόλυβδον, εἶνε τῇ ἀληθείᾳ ὁ ἐλάχιστος τῶν κινδύνων ὅσους διατρέχει. Ἐνόμισε λοιπὸν ὅτι εὗρηκεν. Ἀμέσως ἐν πιστοποιητικόν ἐκ δύο ἀνδρῶν ἐπιστημόνων — ὅπερ, ἐννοεῖται, οὐχὶ δυσχερὲς πάντοτε, — καὶ μία αἰτήσις παραχωρήσεως πρὸς τὴν κυβέρνησιν. Δυνάμει τοῦ ἐν ἰσχύϊ νόμου, ὁ ἀνακαλύπτων μεταλλεῖον γίνεται ἐσαεὶ κύριος τῆς ἐξορύξεως αὐτοῦ, 5 0]0 μόνον χορηγῶν κατ' ἔτος τῷ ἰδιοκτήτῃ καὶ 3 λεπτὰ δι' ἕκαστον στρέμμα τῇ κυβερνήσει. Ἀρχίζει τὴν ἐξόρυξιν καὶ βλέπει ὅτι ἀνθραξ ὁ θησαυρὸς. Παραιτεῖται, χωρὶς νὰ χάσῃ στιγμήν, τῶν περαιτέρω, ἐκπληρώσας ἀπάσας τὰς ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως ὑπο-

(*) Ὁφείλω νὰ ὑπενθυμίσω τῇ ἀναγνώστῃ ὅτι ὁ λόγος περὶ μεταλλευτικῶν μόνον ἐταιριῶν ἐνταῦθα. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων, διὰ συνεταιρισμοῦ ὡσαύτως ἐργασιῶν, τῆς Πιστωτικῆς Τραπεζῆς, τῆς Βιομηχανικῆς Τραπεζῆς, τοῦ ἀπὸ Ἀθηνῶν μέχρι Πειραιῶς σιδηροδρόμου, τοῦ ἑτέρου ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Λαμίαν, τοῦ τρίτου ἀπὸ Πειραιῶς μέχρι Βονίτζης καὶ τοῦ νῦν ὀργανιζομένου μεγαλητέρου τῶν ἄλλων καὶ προωρισμένου νὰ συνδέσῃ τὴν Πελοπόννησον ὁλόκληραν, — ὧν μεγάλων ἔργων καὶ τὰ ὅποια θ' ἀπορροφήσωσιν 150 τοῦλάχιστον ἑκατομμύρια δραχμῶν, — περὶ τούτων καὶ τῶν ἐν Πειραιῇ βιομηχανικῶν κατιστημάτων, ἴσως ἄλλοτε γράψω τίνα ἐν τῇ περιοδικῇ τούτῃ.

χρεώσεις αὐτοῦ. Παραιτεῖται ἄλλ' ἐξακολουθεῖ μολοντοῦτο νὰ μένη ἀποκλειστικὸς τοῦ ὑποτιθεμένου μεταλλείου κύριος, ἀδιάφορον ἂν μεταλλεῖον δὲν ὑπάρχη, ἰδοὺ δὲ τὸ μᾶλλον δυσάρεστον τοῦ πράγματος. Μὲ μίαν ἀπλὴν δοκιμὴν καὶ ταύτην πολλάκις ἀτελῇ, χωρὶς καὶ νὰ γείνη σπουδαία τις ἐξορύξεως ἐργασία ἢ καὶ ἀπόπειρα, ὁ πράγματι ἰδιοκτῆτης ἀπώλεσεν ἐσαεὶ πᾶν ἐπ' αὐτοῦ δικαίωμα. Πρέπει νὰ εὑρεθῇ τις ἐν Ἀθήναις ὅπως ἴδῃ πόσον εὐκόλως καὶ ἐλαφρῶς καὶ αὐτοὶ οἱ μεμετρημένων μέσων ἄνθρωποι ἐπιβιβάζονται σήμερον εἰς τὰς μεταλλουργικὰς ταύτας ἐργασίας. Ποῦ συνήθως καταλήγουσιν αἱ πλεῖσται τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν, ἕκαστος εὐκόλως τὸ μαντεύει. Χιλίων δραχμῶν ἀπητεῖτο κεφάλαιον πρὸς ἑναρξιν μικροῦ τινος μεταλλείου, δὲν ἐνθυμοῦμαι ποίας ὕλης, παρὰ τὰς θύρας τῆς Ἀττικῆς κειμένου· ὁ ἀναλαβὼν τὴν ἐξορύξιν καὶ μέλλων ἴσως διευθυντῆς παρεπονεῖτο ἡμέραν τινα ἐνώπιον καὶ ἐμοῦ καὶ ἄλλων φίλων ὅτι ἐπὶ δεκαπενθήμερον τρέχων κατόπιν τῶν μετόχων δὲν κατῴρθωνε νὰ συνάξῃ τὸ μέγα τοῦτο ποσόν· — μία μεταξὺ ἄλλων λεπτομέρεια, ἐκ τῆς ὁποίας ὁ ἀναγνώστης κρίνει τίς ἢ ἀξία καὶ μετόχων καὶ διευθυντῶν πολλῶν τοιούτων ἐταιριῶν.

Πόθεν δ' ἐντοσοῦτω ἐδόθη ἡ πρώτη ὥθησις ἢ διὰ μιᾶς ἅπαντας ἐκ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον σφενδονήσασα, ἕκαστος τὸ ἐμάντευσεν ἴσως. Τὸ Λαύριον εἶνε καὶ πάλιν ὁ πρῶτος σπινθὴρ ὁ ἀνάψας ὅλων τὰς διανοίας. Πρὸ τοῦ Λαυρίου δύο ἢ τρία μεταλλεῖα χρωμίου εἶχον ἀνακαλυφθῇ, ἄλλ' ἐν γένει ἄσημα καὶ μικροῦ λόγου ἀξία. Μῆτε ταῦτα, μῆτε τὰ τῆς σμυρίδος, ὅλα κύκλου μικροῦ καὶ οὐδὲν τὸ ἐπαγωγὸν φέροντος ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα, ἐδύναντο νὰ κεντήσωσιν ποτε σπουδαίως τοῦ ἔθνους τὴν ὄρεξιν. Τὸ Λαύριον ἦν ἡ πρώτη σπουδαία καὶ κερδοφόρος ἐργασία, τὸ δὲ κυριώτερον, ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῷ τῆς Ἑλλάδος ἐνηργεῖτο τῆς πολυτίμου ὕλης ἢ ἐξορύξις. Ὁ ξένος Μιλτιάδης οὐτινος τὰ τρόπαια ἀφῆρεσαν τῶν νεωτέρων ἡμετέρων Θεμιστοκλέων τὸν ὕπνον, ἔμενε, διαρκῶς σχεδόν, ἐν Ἀθήναις, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι εἶχον καθ' ἑκάστην ἑναυλον εἰς τὰ ὦτα αὐτῶν τὸν ἦχον τοῦ παρὰ τὰς θύρας τῆς πόλεως ἐξορυττομένου μετάλλου. Συνέτειναν δὲ καὶ ἄλλα ἐπίσης σπουδαῖα αἷτια. Τοῦ χαρακτῆρος τὸ εὐμετάβλητον καὶ εὐφλεκτον, εἰδικὰ τῶν μεσημβρινῶν λαῶν γνωρίσματα. Τὸ μέτριον τῶν καταστάσεων καὶ ἡ ἐντεῦθεν δίψα πλούτου καὶ ταχείας ὕλικῆς προαγωγῆς. Κατὰ κανόνα, σχεδόν γενικόν, ὁ εὐπορῶν δυσκόλως ἀσπάζεται τὰς τολμηρὰς κερδοσκοπικὰς ἐργασίας, ὁ δὲ μὴ ἔχων νὰ κινδυνεύσῃ μεγάλα πράγματα, τὰς τοιαύτας συνήθως ἐπιζητεῖ. Ἐπὶ τέλους δὲ ἡ ἑλλειψὶς τῶν ἐκ τοιούτων ἐργασιῶν πικρῶν πολλάκις παθημάτων. Τὰς ἐγνωρίσαμεν ὅλας μέχρι τοῦδε ὑπὸ τὴν καλὴν μόνον αὐτῶν φάσιν, δὲν εἶδομεν ὅμως καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν κάποτε συμφορὰς, ἐνίοτε δὲ καὶ καταστροφὰς. Δὲν ἐμάθομεν εὐτυχῶς ἀκόμη τί ἐστὶ ναυάγιον μεταλλείου ἐν πλήρῃ ἐνεργείᾳ. Ἡ ἑλλειψὶς πείρας συνεπλήρωσε τὰ λοιπὰ.

Τῆς πείρας συνήθης ἀκόλουθος εἶνε ἡ φρόνησις, ὅταν δ' ἐλλείψωσι πείρα καὶ φρόνησις ἐκ μιᾶς ἐργασίας οἵασδήποτε, ἐλλείπουν τὸ πηδάλιον καὶ ἡ πυξὶς δι' ὧν τὸ σκάφος θὰ διευθυνθῇ. Ἐνταῦθα πηδάλιον ἄλλο

πλὴν δίψης μεγάλης πλούτου δὲν ὑπῆρχε, με τοιοῦτον δὲ πηδάλιον αἱ λοξοδρομίαι καὶ ἀποπλανήσεις εἰσὶν ἀναπόφευκται. Ἐξῆλθον ταχαίως τοῦ κύκλου καὶ τῶν ὑλικῶν αὐτῶν μέσων. Ἐγείναν ὅλοι κερδοσκόποι. Καὶ οἱ ὑπέρταται ἠγόρασαν μετοχάς. Οἱ ἐνωρίτερον τῶν ἄλλων συχνάζοντες τὸ ἔμπροσθεν τῆς Ὠραίας Ἑλλάδος ὑπαιθρον χρηματιστήριον ἐνθυμοῦνται ἴσως ἀκόμη ῥακένδυτον γραίδιον, ὅπερ πρῶϊαν τινα τοῦ Μαΐου ἐσπευσμένως κατήρχετο τῆς Ἀγορᾶς με κάνιστρον λαχανικῶν εἰς χεῖρας, ζητοῦν ν' ἀγοράσῃ μίαν μετοχὴν τοῦ Λαυρίου. Εἶχε τὴν πρωτεραίαν λάβει τὸν ἐξάμηνον μισθὸν αὐτῆς καὶ συνεπλήρωσε τὸ περιπόθητον ποσόν. Ἀλλ' ἔλλειπον τρία φράγκα, — ἡ δυστυχὴς δὲν εἶχε μάθει τῆς νυκτὸς τὴν ὕψωσιν, — τὰ ἔδωκε δὲ εἰς τῶν περιστώτων, ὅπως μὴ ἀπέλθῃ τὴν καρδίαν βαρυαλγῆς ἡ γενναία κερδοσκόπος. Βλέπει ὁ ἀναγνώστης μέχρι ποίων κοινωνικῶν τάξεων προώδευσε τὸ νόσημα. Μήτε θὰ εἴπῃ βεβαίως ὅτι ἐθνισμοῦ αἰσθημα ὥθησεν ἀγοραστὰς ὅπως τὸν ἀνωτέρω εἰς τοῦ κερδοσκοπικοῦ πελάγους τὸν σάλον. Ἄν δὲ διέθετεν ἕκαστος ὅτι ἐδύνατο ἐν ἀνέσει νὰ διαθέσῃ, ὑπομονὴ πάλιν. Δυστυχῶς συνέβη ὅ,τι ἐν στιγμαῖς πυρετοῦ τοιοῦτου ἀδύνατον σχεδὸν νὰ ἐλλείψῃ. Κατέφυγαν πολλοὶ εἰς χρηματικὰς εὐκολίας βεβιασμένας· ὁ κτηματίας ὑπεθήκευσε τὸ κτῆμά του, ὁ παντοπώλης ὅσα ἐδύνατο ἐκ τῶν ἐμπορευμάτων του, αἱ γυναῖκες τὰ τιμαλφῇ των κοσμήματα καὶ ἄλλοι ὅ,τι εἶχον καὶ ἐδύναντο νὰ ὑποθηκεύσωσιν. Ἐπὶ τριάκοντα χιλιάδων μετοχῶν δι' ὅσας περίπου τὸ κοινὸν τῆς πρωτεύουσας ἐνεγράφη εἰς τοῦ Λαυρίου τὴν ἐταιρίαν, τὸ ἐν τέταρτον ἴσως διὰ μέσων τοιούτων ἐπλήρωσεν ὅτι ὤφειλε.

Πῶς ἀδρῶς ἀποτίουσιν ἤδη ἅπαντες τὰς ἐν ὥρᾳ μέθης συλληφθείσας ὀρμητικὰς ἐκείνας ἀποφάσεις! Ἰδοὺ ἡ 3]15 Αὐγούστου, ἡμέρα πληρωμῆς τῆς δευτέρας προκαταβολῆς κρούει τὰς θύρας τῶν μετόχων, δι' ἀνθρώπους δὲ ὑποχρεώσαντας πᾶν ὅ,τι ἐδύναντο ὅπως προμηθευθῶσι τὰ πρὸς πληρωμὴν τῆς πρώτης χρήματα, ἐννοεῖ ἕκαστος πόσον εὐάρεστος ἡ ἡμέρα ἐκείνη θέλει ἀνατείλλει. — Τί νὰ πράξωσιν, ἐξαντλήσαντες πᾶσαν πρὸς ἐξοικονόμησιν χρημάτων εὐκολίαν; Νὰ πωλήσωσι τὰς μετοχὰς των; Ἡ ζημία ἀφόρητος. Ἀπὸ τῶν 150 περίπου φράγκων ὅσον πολλοὶ τούτων τὰς ἐπλήρωσαν, κατήλθον, μετὰ διαφόρους διακυμάνσεις ὑψώσεως καὶ ἐκπεσμοῦ, ἀποτελεσματῶν ἐκάστοτε ἐλπίδων ἢ φόβων περὶ τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος, εἰς τὰ 80 καὶ 85 φράγκα, ὅπου τὴν στιγμὴν ταύτην εὐρίσκονται. Ἐὰν δὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν φωτίσῃ τοὺς ἀνθρώπους, παρ' ὧν ἡ λύσις ἐξαρτᾶται, καὶ τὸ ζήτημα μένη ζήτημα μέχρι τῶν 3]15 Αὐγούστου, ὁ ἐκπεσμός θέλει ἴσως πρσχωρήσει. Δι' ἄτομα ὅποια περίπου οἱ νῦν κάτοχοι τῶν μετοχῶν, διδασκάλους, ὑπαλλήλους καὶ τοιούτους, μία ἐκ δέκα μετοχῶν ζημία ἰσοδυναμεῖ με ἐνὸς ἔτους μισθόν, δυστυχῶς δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἶνε φορτωμένοι με ποσὰ μεγαλήτερα. Τί νὰ πράξωσι; Νὰ ὑποθηκεύσωσι τὰς ἰδίας μετοχὰς ταύτας καὶ πορισθῶσι τὸ διὰ τὴν δευτέραν προκαταβολὴν ἀναγκαῖον ποσόν; Τὸ μέτρον θὰ ᾗτο πάλιν τὸ μὴ χεῖρον τῶν δύο κακῶν, ἂν ἡ ἐκτέλεσις ᾗν ὀλιγώτερον δυσχερὲς. Αἱ ἐν Ἀθήναις τράπεζαι δὲν δανείζουσιν εἰμὴ ἐπὶ μετοχῶν τρα-

πεζῶν καὶ τῶν δύο μεγάλων ἀσφαλιστικῶν καταστημάτων, τοῦ Ἀρχαγγέλου καὶ τοῦ Φοίνικος· καὶ τότε δὲ πάλιν μεμετρημένα ποσά· τὸ ἥμισυ μόλις τῆς ἀρχικῆς ἀξίας ἐκάστης μετοχῆς καὶ τοῦτο ὑφ' ὅρους πολλάκις ἐπαχθεῖς. Ἐπὶ μετοχῶν μεταλλείων δὲν δίδουσιν ὁβολόν. Εἰς τρόπον ὥστε ἡ θέσις, δυσχερὴς ἀπὸ τοῦδε, θέλει καταντήσῃ ἀνοικονόμητος τῇ ἀληθείᾳ, ἂν τὸ ζήτημα, ὅπως πολὺ φοβοῦμαι, μείνῃ ἕως τότε μετέωρον. Οὕτω σήμερον οἱ μέτοχοι ἀγνοοῦν ποῖον Θεὸν νὰ ἐπικαλεσθῶσιν εἰς βοήθειαν αὐτῶν· καὶ συμπολιτευόμενοι καὶ ἀντιπολιτευόμενοι, καὶ ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὑπογράφουσιν πρὸς ὑπουργοὺς καὶ βουλευτὰς ἀναφοράς, καθικετεύοντες αὐτοὺς ὅπως διὰ μιᾶς λύσεως οἵασδὴποτε θέσωσιν ἐν τέρμα εἰς τὴν ἐνεστῶσαν ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις ἀφόρητον θέσιν.

Τίς νὰ τὸ ἔλεγεν ἐντοσούτῳ! Ὁ ἄνθρωπος ὁ ὑπὲρ πάντα ἴσως ἄλλον ἐργασθεὶς ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ὁ στεφανώσας τὸ πολιτικὸν αὐτοῦ στάδιον δι' αὐτῆς, εἶνε ἀκριβῶς ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον ἰδίως ὀφείλεται τὸ νῦν ἐκρυθμον τοῦ ζητήματος καὶ αἱ δυσάρεστοι ἐκ τούτου συνέπειαι. Ὁ ὑπουργὸς τὸν ὁποῖον τὸ Πανελλήνιον δικαίως ἀνεκήρυξε σωτῆρα τῆς ἐθνικῆς τιμῆς καὶ τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος, ἐφέρθη, ἅπαξ συνομολογήσας τὴν σύμβασιν, μὲ τρόπον ἀνεξήγητον καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς φίλους του. Τινὲς τούτων μάλιστα, ἐνθυμούμενοι πόσον ἐπέσπευδε τῆς συμβάσεως τὴν συνομολόγησιν, ποσάκις ἐπανειλημμένως ὑπεσχέθη τὴν εἰς τὴν βουλὴν προσεχῇ ὑποβολὴν αὐτῆς, ὅτι ὥρισε καὶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν τῆς ὑποβολῆς, ἤρχησαν ἐπὶ τέλους νὰ εὐρίσκωσι τὸ πρᾶγμα καὶ πῶς ἔνοχον.—Ἀλλὰ, δυσὶν ὅτερον, ἔλεγον, ἢ ἡ σύμβασις θὰ ἐπιψηφισθῇ ἢ ὁ ἀπορριφθῇ. Ἄν τὸ πρῶτον, —ὅπερ βέβαιον σχεδόν, διότι, πρὸς τοὺς συμπολιτευομένους ἀριθμεῖ καὶ τὸ ἐν τρίτον τοῦλάχιστον τῶν ἀντιπολιτευομένων βουλευτῶν, κατόχων μετοχῶν, ἰδικούς του, τελειώνει κατ' εὐχὴν τὸ ὠραιότερον ἔργον τῆς ὑπουργείας του· ἂν τὸ δεύτερον, ἢ ἐκ τούτου εὐθὺν βαρύνει τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἐνῶ ὁ ἴδιος, ἀπονιπτόμενος ἀπέναντι τοῦ ἔθνους τὰς χεῖρας, θέλει κερδήσει ἠθικῶς περισσότερον. Διατί αὕτη ἢ ἐπ' ἀορίστῳ ἀναβολή, ἀφοῦ καὶ ἡ εἰς Λαύριον σταλεῖσα ἐπιτροπὴ πρὸ ἡμερῶν καθυπέβαλε τὴν ἐκθεσὶν της;—Ἐνῶ δὲ ταῦτα ἔλεγον οἱ φίλοι του, οἱ ἐχθροὶ του, ἐννοεῖται, ἦσαν πολλῶ ἐυρύτεροι εἰς τὰς σκέψεις καὶ τοὺς λόγους των. Ἀνέμιξαν ἐπὶ τέλους καὶ κερδοσκοπικοὺς ὑπολογισμούς. Ἦτο εἰς Morny, εἰς Fleury ἢ ἄλλο τι μέλος τῆς διαβοήτου ἐκείνης αὐτοκρατορικῆς κερδοσκοπικῆς εταιρίας. Ἐπωπώλησε διὰ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἄλλων οἰκείων στρογγύλον ἀριθμὸν μετοχῶν, ἥδη δὲ παρατείνει τὴν λύσιν, ὅπως δεινῶσῃ τὴν θέσιν, ὠθήσῃ τὸν ἐκπесμὸν καὶ ἀγοράσῃ εἰς τιμὰς εὐτελεῖς. Κατὰ πόσον ἦσαν ὅλα βάσιμα, δὲν εἶνε χρεῖα νὰ τὸ εἴπῃ τις. Μῆτε συκοφαντῖαι ἀξίζουσιν νὰ ὀνομασθῶσι ληρήματα τοιαῦτα. Ἡ Ἑλλάς ἠθέληεν εἶσθαι εὐτυχὴς, ἂν εἶχε καὶ ἄλλους ὑπουργοὺς, ἔστω καὶ ὀλίγους, τιμίους ὅπως τὸν Κ. Δεληγεώργη. Ἐνταῦθα τὸν παρέσυρε προφανῶς ὁ ἐγωϊσμὸς,—ἐγωϊσμὸς ὅμως τὸν ὁποῖον πολὺ ἀκριβὰ ἐπέπρωτο νὰ πληρώσωσιν οἱ δυστυχεῖς μέτοχοι. Ὁ Κ. Δεληγεώργης ἐπεδίωκε διπλοῦν σκοπὸν, ἀναβάλλων τὴν ὑποβολὴν τῆς

συμβάσεως καὶ παρατείνων τοῦ ζητήματος τὴν λύσιν,—τὸν μὲν ἀπέναντι τοῦ ἔθνους, τὸν δὲ ἀπέναντι τῆς βασιλείας. Τοῦ ἔθνους ἡ μεγαλητέρα μερίς ἐνείχετο σπουδαίως εἰς τοῦ ζητήματος τὴν εὐνοϊκὴν λύσιν διὰ τῶν μετοχῶν ἃς εἶχεν εἰς χεῖρας. Ἐθεώρει τὸν Κ. Δεληγεώργην ἀπαραίτητον διὰ τὴν παραδοχὴν τῆς συμβάσεως, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι αὐτὸς τὴν εἶχε συνάψει. Ὅταν τὸ ζήτημα ἔλθῃ ἐνώπιον τῆς βουλῆς, αὐτὸς μόνος, ἔλεγον, δύναται νὰ ἀναλύσῃ καὶ ὑπερασπισθῇ ἀρμοδίως τοὺς ὅρους τῆς συμβάσεως. Ἦτο ὁ οὐ οὐκ ἄνευ, ὅπως γείνη δεκτὴ. Ὁ Κ. Δεληγεώργης, σπουδαίως κλονιζόμενος, ἐγίνωσκε κάλλιστα τοῦτο, διὸ, ἀφίνων τὸ ζήτημα ἐκκρεμές, ἐξησφάλιζε τὴν θέσιν του. Τὸ δὲ μετέωρον τοῦ ζητήματος τοῦτο ἐξησφάλιζε ταῦτοχρόνως τὴν πρὸς αὐτὸν εὐνοϊαν τοῦ ἡγεμόνος. Ὁ βασιλεὺς εἶχε κηρυχθῆ φανερά ὑπὲρ τῆς συμβάσεως. Εἶχε τόσον ὀργισθῇ κατὰ τῆς ἀντιπολιτευομένης τὴν σύμβασιν μερίδος, ὥστε ἤλεγχε καὶ ἐπὶ κακῇ πίστει τοὺς εἰς αὐτὴν ἀνήκοντας βουλευτάς· καὶ ἠπειλεῖ ὅτι δύναται ἐν ἀνάγκῃ νὰ διαλύσῃ δέκα βουλὰς, ἀλλὰ τὸ ζήτημα θ' ἀπεράσῃ. Πρὶν ὅμως καταφύγῃ εἰς τοιαῦτα ὀλέθρια πολλάκις διὰ τοὺς ἡγεμόνας μέτρα, εἶχεν ἀνάγκην τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ὁ Κ. Δεληγεώργης ἐσκέφθη προφανῶς ὅτι φέρων τὴν σύμβασιν πρὸ τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ, ἂν ἡ σύμβασις ἀπερρίπτετο· ἐνῶ παραπέμπων αὐτὴν μετὰ τὸν προϋπολογισμόν, εἶχεν, ἐν μιᾷ ἀποτυχίᾳ, βεβαίαν τὴν διάλυσιν. Τὸ μετέωρον ἄλλως τε ἐξησφάλιζε καὶ τὴν τόσῃ εὐνοϊκὴν παρὰ τῷ βασιλεῖ θέσιν του· ὁ βασιλεὺς τὸν ἐθεώρει ἐπίσης ἀναγκαῖον ὑπὲρ τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος. Τὸ ἀτυχὲς ζήτημα κατέστη καὶ διὰ τὸν πρωθυπουργὸν πολιτικόν, ὅπως συγχρόνως εἶχε καταστῇ διὰ τοὺς ἀντιπολιτευομένους· διὰ μὲν τούτους κέντρον προσβολῆς, δι' ἐκεῖνον δὲ ἀσπίς σωτηρίας.

Δὲν ἔχω, τὸ κατ' ἐμὲ, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ τελικοῦ ἀποτελέσματος. Τὸ Λαύριον, αἱ ἐκβολάδες τοῦτέστι, εἰς οὐδένα ἄλλον παρὰ τὴν Ἑταιρίαν τῶν Μεταλλουργείων δύναται νὰ δοθῇ, διότι φυσικῶς εἰς αὐτὴν ἀνήκει. Τὸ πολὺ ὅπερ δύναται νὰ συμβῇ εἶνε ὅτι, πιεζομένη ὑπὸ τῶν πολεμούντων αὐτὴν, ἐνδέχεται νὰ ὑποχρεωθῇ ν' αὐξήσῃ κατὰ τι τοὺς προτεινομένους ὅρους. Ἐχει βεβαίως καὶ ὁ συναγωνισμὸς τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ ἀποτελέσματα, καὶ ὅταν ἔτι δι' αὐτοῦ ἐπιδιώκωνται σκοποὶ πλημμελεῖς ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν. Τάχιον ὅμως ἢ βράδιον, τὸ Λαύριον θέλει περιέλθῃ εἰς τὸν φυσικὸν κύριόν του. Αὐτὸς ἐντασοῦτω ὁ μέγας διδάσκαλος ὅστις ὀνομάζεται πεῖρα θ' ἀφήσῃ, ἀπερχόμενος, τοῖς ἐν Ἑλλάδι κυβερνῶσι ἐν σπουδαῖον καὶ πολύτιμον μάθημα· ὅτι ὅλα τὰ ζητήματα ταῦτα, τὰ τροφὴν γλυκεῖαν πλὴν δύσπεπτον πολλάκις παρέχοντα εἰς τὸν εὐφλεκτον καὶ κερδοσκοπικὸν χαρακτήρᾳ μας, ἀνάγκη νὰ διεξάγωνται μετὰ πάσης δυνατῆς ταχύτητος· εἶνε τὰ Questions brûlantes τῶν Γάλλων καὶ μία ἡμέρα παρατάσεως εἶνε νέων θυμάτων δημιουργία. Θὰ ἦτο σωτήριον, ἂν νόμος εἰδικὸς ὠρίζεν ἐκ προτέρων τὸ χρονικὸν διάστημα μέχρι τοῦ ὁποίου ζητήματα τοιαῦτα δύνανται νὰ μένωσι μετέωρα. Ἀλλὰ, σωτήριον ἢ μὴ, ἀμφιβάλλω ἂν ληφθῇ ποτε μέτρον τοιούτου, σπουδαίως μεταβάλλον τὴν ἀπέναντι τοῦ ἔθνους θέσιν τῶν κατὰ

καιρούς ὑπουργῶν. Εἰς τῶν ποιούτων ζητημάτων τὸ ἐκκρεμές καὶ μετέωρον, ὃ ἐκάστοτε ὑπουργὸς ἀντλεῖ ὅ,τι συντείνει, κατ' αὐτὸν μολαταῦτα, πρὸς διατήρησίν του. Διὰ τοῦτο δύναται ὁ χρόνος ν' ἀφίνη ἀπερχόμενος, τοιαῦτα καὶ ἄλλα μαθήματα. Ὀλίγιστοι τῶν ὑπουργῶν θὰ τὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψιν.

Δὲν πρόκειται ἄλλως τε περὶ μόνον τῶν ἐν Ἑλλάδι ὀρεγομένων πὰς τοιαύτας κερδοσκοπικὰς ἐργασίας καὶ τῶν ἐκ τῆς βραδύτητος ὀλεθρίων δι' αὐτοὺς συνεπειῶν. Πρόκειται καὶ περὶ ἄλλου σπουδαιότερου λόγου τὸν ὁποῖον ἤξιζε τῇ ἀληθείᾳ νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν οἱ ἐν Ἑλλάδι διευθύνοντες τὰς τύχας τῶν τοιούτων ἔργων, ἐὰν δὲν ἐξαρτῶσιν ἐκ πολιτικῶν συνδυασμῶν τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους. Πρόκειται περὶ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μετόχων, ὁμογενῶν καὶ ἄλλων. Ὅλων τῶν τοιούτων ἐπιχειρήσεων, μεταλλείων, πραπεζῶν, σιδηροδρόμων, αἱ συστάσεις τότε θέλουν ὀριστικῶς ἀφίνει ὠφελείας εἰς τὸ ἔθνος, ὅταν ἐξασφαλίσωμεν τῆς ἀλλοδαπῆς τὴν συνδρομὴν. Γινώσκω ἐκ προτέρων σχεδὸν ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη ἀπάδει πρὸς τὴν γνώμην πολλῶν ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις διαπύρων πατριωτῶν, τοὺς ὁποίους ὁ ἐγωῖσμός δὲν ἀφίνει δυστυχῶς πολλάκις νὰ ἴδωσι τὰ πράγματα ὑπὸ τὴν πραγματικὴν αὐτῶν ἔποψιν. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια μένει ἀλήθεια, ἡ δὲ ἀλήθεια αὕτη εἶνε ὅτι τῆς ἀλλοδαπῆς ἡ συνδρομὴ εἶνε ἐνταῦθα κατὰ μέγα μέρος τὸ ἔλαιον ὅπερ θὰ τρέφῃ τὴν θρυαλλίδα. Ἀπόδειξις ὅτι, ἅμα ἐπὶ πέντε ἢ δέκα ἡμέρας ἐλλείψωσιν αἱ πρὸς ἀγορὰν μετοχῶν διαταγαὶ τῆς ἀλλοδαπῆς, τὸ ἐν Ἀθήναις βαρόμετρον τῶν τιμῶν γίνεται κατωφερές. Ἀναγγέλλοντες λοιπὸν μίαν οἵανδήποτε διὰ συνεταιρισμοῦ ἐργασίαν, πρέπει νὰ ἡμεθα ἐκ προτέρων βέβαιοι ὅτι τὸ ἐξωτερικὸν θέλει μετὰσχει αὐτῆς. Δὲν εἶνε μόνον ὕλικοι λόγοι καθιστῶντες ἀναγκαῖον τὸ βοήθημα τοῦτο· μήτε ὅτι τὸ στενὸν τῶν ὕλικῶν ἡμῶν μέσων δὲν ἐπιτρέπει ν' ἀναλάβωμεν μόνοι τοιούτων ἔργων τὴν διεξαγωγὴν. Ὑπάρχουσι καὶ λόγοι πολιτικοὶ διὰ τοὺς ὁποίους ἡ εἰς τὴν τύχην τῶν ἐν Ἑλλάδι συνεταιρισμῶν ἐνοχὴ τῆς ἀλλοδαπῆς, ὠφέλιμος πάντοτε, δύναται ν' ἀποβῇ καὶ πολύτιμος μίαν ἄλλην ἡμέραν. Τὸ ἀσφαλέστερον δέλεαρ δι' οὗ θὰ ἐπισύρωμεν πάντοτε τοῦ ἐξωτερικοῦ τὸ θάρρος καὶ καταστήσωμεν τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ ἀναμφίβολον, εἶναι βεβαίως ὁ ταχύτερος πάσης ἐργασίας ὀριστικὸς ὀργανισμός. Ἄν δ' ὡσαύτως θέλωμεν νὰ φθάσωμεν εἰς ἀποτέλεσμα ἀντίστροφον, οὐδὲν πρὸς τοῦτο προσφορώτερον τοῦ συστήματος ὅπερ ἔφερε τὸ Λαυριωτικὸν ζήτημα εἰς ἣν θέσιν σήμερον εὐρίσκεται. Αὐταὶ αἱ ἐπ' ἀορίστῳ ἀναβολαί, αὐταὶ αἱ συνεχεῖς ἐκ τούτου δαυήσεις τῶν τιμῶν καὶ αἱ ἐντεῦθεν ἀφόρητοι ζημίαι, εἶνε πᾶν ὅ,τι ἀπαιτεῖται ὅπως φυγαδεύσῃ τὰ τόσα πολύτιμα τῆς ἀλλοδαπῆς κεφάλαια.—Ἐρωτήσατε τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει μετασχόντας εἰς τοῦ Λαυρίου τὴν ἐργασίαν πόσον θάρρος καὶ διάθεσις τοὺς μένει διὰ μίαν προσεχῇ ἐπιχείρησιν, μεθ' ὅσας ζημίας τὴν φορὰν ταύτην ἐδοκίμασε τὸ βαλάντιόν των, καὶ, προπάντων, συγκινήσεις ἢ καρδία των. Ἀλλως δύνανται νὰ φρονῶσιν οἱ ἐν Ἑλλάδι περὶ τῶν τοιούτων ἐκ τῆς ὑψώσεως καὶ τοῦ ἐκπεσμοῦ συγκινήσεων. Ὁ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μέτοχος ἐννοεῖ νὰ ἴδῃ ὅσον τάχιον τὸ ἀβέβαιον ἐκλείπον, τὴν ἐργασίαν ὀριστικῶς ὀργανιζομένην καὶ πὰς τιμὰς ἐξερχομένας τοῦ κύκλου τῶν μεγάλων διακυμάνσεων.

Εἶθε μή ποτε ἐννοήσωσι πόσον ἡ ἰδέα αὕτη ἦτο ἀληθὴς καὶ, μόνοι μένοντες ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ, ἀναγνώρισωσι τὸ πρὸς ἔργα τοιαῦτα ἀνεπαρκὲς τῶν ἰδίων αὐτῶν δυνάμεων! Νῦν ὅτε ὁ ἄνεμος πνέει τοσοῦτον οὐριος πρὸς τοιαύτας ἐργασίας καὶ πᾶν ἔργον, ἅμ' ἀγγελλόμενον, τοσοῦτον θαρραλέως καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ὑποδέχεται, οἱ ἐν Ἑλλάδι κυβερνῶντες ἔχουσι χρέος νὰ ὠφελῇθωσιν αὐτοῦ. Αἱ εὐτυχεῖς αὗται ἡμέραι εἶνε διὰ τὰ ἔθνη ὅ,τι διὰ τὰ πελάγη οἱ εὐνοῖκοι ἄνεμοι ἤλθαν καὶ θὰ παρέλθωσι.—Εὐδαίμονες μόνον ὅσοι ὠφελῇθωσιν αὐτῶν, ἵνα προπαρασκευάσωσιν ὀριστικότερόν τι διὰ τὸ μέλλον. Θὰ ἦτο τῇ ἀληθείᾳ αὐτοχειρία ἐθνικὴ, ἂν οἱ ἐν Ἑλλάδι, ὑπουργοὶ ἢ βουλευταὶ, ἐξηκολούθουν νὰ θέτωσιν ἐγώισμοῦ καὶ ἰδιοτελείας συμφέροντα ἄνω τοῦ μεγάλου συμφέροντος τῆς πατρίδος.—Νὰ ὠφελῇθωσιν ὅμως οἱ κυβερνῶντες, ὅχι οἱ κυβερνώμενοι. Οὗτοι ἀπεναντίας ὠφείλον, ἂν ἤθελαν μολοντοῦτο ν' ἀκούσωσι τὴν μακρόθεν εἰλικρινῆ ταύτην συμβουλήν, νὰ κολάσωσι τὸν πρὸς τὰ τοιαῦτα ἔργα σημερινὸν αὐτῶν ἔρωτα. Νὰ μιμηθῶσι τοὺς πλείστους τῶν Εὐρωπαίων, διαθέτοντας ὅ,τι τοῖς περισσεύει εἰς τὰς διὰ συνεταιρισμοῦ ἐργασίας καὶ ν' ἀποφεύγωσιν ἐκ συστήματος τὰς τὸν ὀλεθρον καὶ τὴν καταστροφὴν προπαρασκευαζούσας βεβιασμένας χρηματικὰς εὐκολίας. Πόσα μαθήματα τοιαῦτα δὲν ἔχουσι πρόσφατα ἀπέναντι αὐτῶν, ἂν ἤθελαν νὰ τὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν! Πόσα θύματα εἰς τὸ τρίμηνον μόλις αὐτὸ διάστημα ἐκ μόνης τοῦ Λαυρίου τῆς ὑποθέσεως καὶ πόσαι ἀνεπανόρθωτοι ὕλικαὶ καταστροφαί! Οἱ πρὸς ἄγραν νέων προσηλύτων ἔξωθεν τῆς Ὠραίας Ἑλλάδος διαρκῶς περιϊπτάμενοι κολυβισταὶ καὶ μεσίται ἔχουσι τοῦλάχιστον τὴν γενναιότητα νὰ ἐπιδεικνύωσι ἀπὸ καιροῦ εἰς ἄλλον τοῖς παρισταμένοις τοιαῦτά τινα δυστυχῆ ὄντα, τυχαίως ἐκεῖθεν διαβαίνοντα. Οὗτος, ἄσημος παντοπώλης, δι' ὅλης τῆς ζωῆς αὐτοῦ σχηματίσας βαθμηδὸν μικρὰν περιουσίαν, τὴν ἀπώλεσεν, ἐπὶ τῆς τελευταίας μεγάλης ὑψώσεως ἀγοράσας· ἐκεῖνος πάλιν, γαιοκτήτης, ὑποθηκεύσας ὅ,τι ἐδύνατο, δὲν κατεστράφη μὲν ἔτι ὀριστικῶς, ἀλλ' ἀνευ μιᾶς ἀνελπίστου ἐπὶ τῶν τιμῶν ὑψώσεως, εἶνε κατεστραμμένος· ὁ ἄλλος ἠγόρασε διὰ προσεχῆ παράδοσιν εἰς τιμὰς πολὺ ἀνωτέρας τῶν σημερινῶν, ὑπάλληλος δὲ καὶ μὴ ἔχων τι νὰ ὑποθηκεύσῃ, διέρχεται σκυθρωπὸς καὶ μὲ τὸ βλέμμα κατωφερές, συλλογιζόμενος ὅτι ἡ ἡμέρα τῆς ἐκτελέσεως ἔφθασε. Μοὶ ἐδείκνυναν, μεταξὺ ἄλλων, γέροντα, βαρύπουν καταβαίνοντα τὴν Ὀδὸν τοῦ Αἰόλου καὶ τὸ σῶμα κυρτόν, πενιχρῶς πολὺ ἐνδεδυμένον καὶ ὀψοπώλην τὸ ἐπάγγελμα, ὀφείλοντα νὰ πληρώσῃ τὴν ἐπιούσαν 25,000 δρ. διαφοράς. Ἀλλὰ τὴν ἐπιούσαν ἐγένετο ἄφαντος. Ἐρρέθη ὅτι ηὐτοχειρίασε.

Ἄγνοῶ τῇ ἀληθείᾳ τί κρύπτει τὸ μέλλον. Μετὰ μίαν τόσῃ μεγάλῃ κεφαλαίων μετάθεσιν δι' ἔθνος τόσῃ μικρόν καὶ ἐντὸς τόσῃ βραχείας χρονικοῦ διαστήματος, μία κρίσις οἰκονομικὴ δὲν εἶνε βεβαίως ἀπίθανος. Ἀλλ' ἴσως εἶνε ὀλιγώτερον προσεχῆς παρ' ὅ,τι πολλοὶ φοβοῦνται. Μία ἐπὶ τινὰ χρόνον ἀνάπαυσις εἶνε ὁμολογουμένως ἀναγκαία καὶ τὰ τοσαῦτα ἀρξάμενα ἔργα ἤθελαν δι' αὐτῆς ὀργανισθῆ καλῆτερον. Ὅπωςδὴποτε μολαταῦτα ἡ περίοδος τὴν ὁποίαν σήμερον διέρχεται ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶνε ἀπο-

λύτως μεταβατική. Ὑπάρχει ἐν τῷ πυθμένι τοῦ ἐνεστῶτος σάλου τι τὰ διαρκές καὶ ὀριστικόν. Ὅλαι αὗται αἱ ἐργασίαι αἵτινες διὰ μιᾶς σχεδὸν ἀνέτειλαν εἰς τὸν οἰκονομολογικὸν τῆς Ἑλλάδος ὀρίζοντα δὲν ἔχουσι βεβαίως ὅλαι σπουδαίαν καὶ ἀσφαλῆ βάσιν, μήτε προωρισμέναι ἴσως εἶνε νὰ ζήσωσι πολὺν χρόνον· θνησιμαῖαι αἱ πλεῖσται ἐξ αὐτῶν, ἤρχησαν ἀπὸ τοῦδε νὰ παρέχωσι σημεῖα προσεχοῦς μαρασμοῦ. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι σπουδαῖαι καὶ μακρόβιαι, προωρισμέναι νὰ ὠφελήσωσι καὶ τὸν τόπον καὶ τοὺς εἰς αὐτὰς μετασχόντας. Δὲν εἶνε ἴσως χρεῖα νὰ εἶπω ὅτι, καὶ διὰ τὸν αἰκοθεν πλοῦτον τοῦ ἔργου καὶ διὰ τὸν ἐξαίρετον τρόπον δι' οὗ διευθύνεται, τὸ Λαύριον θεωρῶ ἀδιστάκτως ὡς ὅλων πρωτεύον. Τὸ ἐννοεῖ ἄλλως τε πᾶς τις, ὅταν λάβῃ ὑπ' ὄψιν τοὺς δεκαετεῖς τελευταίους καρπούς. Δέκα ἐπτὰ ἑκατομμύρια φράγκων, ἄνευ τῶν ἐκβολάδων, ἐν ἑκατομμύριον καὶ ἐπτακόσιαι χιλιάδες κατ' ἔτος. Τῆς ἐνεστώσης ἐταιρίας τὸ κεφάλαιον ἀναβαίνει, ὅπως ὁ ἀναγνώστης γινώσκει βεβαίως, εἰς 12,500,000.—φράγκων. Προσθέτω καὶ 4 ἢ 4,500,000 διὰ τὴν ἐνεστῶσαν τῶν 50,000.—μετοχῶν ὑπερτίμησιν ἐκ φρ. 80 ἢ 85—ἐκάστην,—16,500,000—ἢ 17—ἑκατομμύρια ἐν ὅλοις. Τὸ Λαύριον καὶ ἄνευ τῶν ἐκβολάδων καὶ μὲ 100—φρ. τὴν μετοχὴν ὑπερτίμησιν, εἶνε ἐργασία ὑποσχομένη, ὀριστικῶς σχεδὸν, 10 0]0 ἐτήσιον τόκον. Αὕτη ἢ ἐν μέσῳ τόσου κατ' αὐτοῦ πολέμου καὶ ταραχῆς περὶ τὴν λύσιν βραδύτητος διατήρησις τῆς ὑπερτιμήσεως εἰς τὰ 85 καὶ 90 φράγκα δὲν εἶνε ἄλλως τε ἢ καλητέρα περὶ τῆς σπουδαιότητος καὶ ἀσφαλείας τοῦ ἔργου ἀποδείξεις;

Τοῦ μέλλοντος δὲ τούτου εἰς ἀγαθὸς οἰωνὸς δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ τὸ ἐνεστὸς. Ὁ σήμερον ἐπισκεπτόμενος τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου ἀναγνωρίζει εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις πρόοδον ὀριστικὴν, καὶ ἠθικὴν καὶ ὕλικήν. Δὲν εἶνε, ὅχι, πλέον αἱ Ἀθηναὶ αἱ πρὸ τῆς μεταπολιτεύσεως. Οἱ ἄνθρωποι ἔγιναν θετικότεροι. Τὰς ἄλλοτε ἀτελευτήτους περὶ πολιτικῆς συζητήσεις διεδέχθησαν κατὰ πλεῖστον μέρος συζητήσεις σπουδαιότεραι. Μὲ τὸ ἀγαθὴν τύχην ἀνατεῖλαν σωτήριοι τοῦ συνεταιρισμοῦ σύστημα ἐξέλιπον, ὅχι βεβαίως καθ' ὁλοκληρίαν, κατὰ μέγα μέρος μολαταῦτα, αἱ ἄκαρποι ἐκεῖναι σπουδαρχίαι καὶ τὰ δυσάρεστα αὐτῶν παρατράγωδα, ὅπως αἱ μὲ τὴν πνοὴν ἀέρος καθαροτέρου ἐκλείπουν τὰ βαρύνοντα τὴν ἀτμοσφαῖραν μιάσματα.—Ἐννοεῖται ὅτι ὅλη αὕτη ἢ ἠθικὴ βελτίωσις εἶνε τῆς ὕλικης προόδου καρπός. Τόσα κεφάλαια ἐξωθεν συρρεύσαντα διέχυσαν εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις τὴν ἄνεσιν, καὶ ὁ φθάνων σήμερον ξένος βλέπει ὅλων τὰ πρόσωπα ἀναπνέοντα τὴν εὐζωίαν καὶ πεποίθησιν εἰς μέλλον καλῆτερον. Βλέπει κτίρια πολυδάπανα, πολλαχοῦ οἰκοδομὰς ἤδη προπαρασκευαζομένας, παντοῦ τὸν πλοῦτον ὑποφώσκοντα καὶ ἐκπέμποντα τὰς πρώτας ζωογόνους ἀκτῖνάς του. Ὑπάρχει ὀριστικῶς καὶ ἠθικῶς καὶ ὕλικός τοῦ ἔθνους ὄργασμός, ἡμερῶν καλητέρων πρόδρομος.

Μὲ τοιαύτας γλυκείας ἐλπίδας ἄφησα τὸ προσφιλὲς κλασικὸν ἔδαφος. Κατέβαινον ἐπὶ τῆς Ἰριδος, θαυμασίου σκάφους τῆς Ἑλληνικῆς ἀτμοπλοικῆς ἐταιρίας, τὰ πλήρη ποικίλων ἀναμνήσεων τοῦ Σαρωνικοῦ ὕδατα καὶ μυρία

ᾶσαι ιδέαι, καὶ τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον ἀφορῶσαι, ἀνήρχοντο ἐν τῇ διανοίᾳ μου. Εἶχον ἀπέναντί μου τὴν ἄλλην αὐτὴν πλούτου καὶ ἐθνικῆς εὐημερίας ἀνατέλλουσαν Ἱριν. Ἐσυλλογιζόμην πῶς ἄφησα πρὸ δέκα ἐτῶν τὴν πρωτεύουσάν, πῶς ἤδη τὴν εὐρον, καὶ ποῦ θέλει καταλήξει ὁ μέγας σημερινὸς κοινωνικὸς καὶ οἰκονομολογικὸς οὗτος σάλος. Εἰς πάντων διαλογισμὸς, ἐν μέσῳ πολλῶν ἄλλων, κατεῖχε διαρκῶς τὸν νοῦν μου. Αἱ τύχαι τῶν ἐθνῶν, ἔλεγον ἐν ἑμαυτῷ, ὁμοιάζουσι κάποτε με τὰς τύχας τῶν ἀτόμων. Ἐν ἀπρόοπτον καὶ κατ' ἀρχὰς ἀσήμαντον περιστατικόν, τύχης πολλάκις ἀπλῇ ιδιοτροπία, ἀρκεῖ δι' ἀμφοτέρα ὅπως τὰ ῥίψη διὰ μιᾶς ἐκ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον. Τὸ μέγα καὶ, διὰ τὰ μὲν καὶ διὰ τὰ δὲ ζήτημα εἶνε, ἂν τῆς αἴφνης ἐπελθούσης ταύτης τροπῆς γνωρίσωσι νὰ ὠφεληθῶσι.

W.